

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ І ПРАВА
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ, МЕНЕДЖМЕНТУ ТА
АДМІНІСТРУВАННЯ**

**МЕХАНІЗМИ СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
РЕГІОНІВ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: студентка 2 курсу 12-251М групи
заочної форми навчання

Спеціальності 281 Публічне управління
та адміністрування

Освітньо-професійної програми «Публічне
управління та адміністрування»

Баранова А.В.

Керівник: к.е.н., доц. Макаренко С.М.

Рецензент: д.е.н., проф. Мохненко А.С.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	с. 4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ.....	7
1.1. Теоретичні основи економічного розвитку регіонів у сучасних умовах функціонування.....	7
1.2. Особливості формування механізму стимулювання економічного розвитку регіонів.....	11
1.3. Міжнародний досвід залучення іноземних інвестицій для забезпечення економічного розвитку регіонів.....	15
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПРОЦЕСІВ СТИМУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ В УКРАЇНІ.....	19
2.1. Дослідження особливостей розвитку регіонів України.....	19
2.2. Сучасні підходи до оцінювання розвитку адміністративно- територіальних одиниць.....	22
2.3. Основні недоліки та переваги впровадження сучасних методів аналізу розвитку територій.....	30
РОЗДІЛ 3. РОЗРОБЛЕННЯ КОМПЛЕКСНОГО ПІДХОДУ ДО ЗАПРОВАДЖЕННЯ МЕХАНІЗМІВ СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ.....	34
3.1. Визначення основних механізмів стимулювання економічного розвитку регіонів України.....	34
3.2. Запровадження обґрунтованої методики оцінювання як основи залучення інвестиційних ресурсів в економіку регіону...	40
ВИСНОВКИ.....	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	50

	3
ДОДАТКИ	57
Додаток А.....	57
Додаток Б.....	62
Додаток В.....	65

ВСТУП

Актуальність теми дослідження пов'язана з тим, що створення та забезпечення належних умов для перманентного економічного розвитку національної економіки – є ключовим завданням для органів державної влади та місцевого самоврядування. Сучасний розвиток економіки характеризується необхідністю використання більш ефективних і результативних методів управління, серед яких особливе місце займає стимулювання економічного розвитку.

Процес стимулювання економічного розвитку регіонів потребує застосування комплексу економічних, правових, організаційних, інвестиційних, інноваційних та інших управлінських методів і засобів. Їх сукупність являє собою механізм стимулювання економічного розвитку регіонів. Серед вчених, що займаються дослідженням процесів стимулювання економічного розвитку регіонів можна відзначити О. Амоша, В. Гейця, В. Лисюка, І. Шарапу, О. Лозову, Н. Соловійову, Н. Тяхтенко, К. Глущ, Е. Португал та ін. Однак, при значній кількості теоретичних розробок і практичних рекомендацій щодо стимулювання економічного розвитку не всі аспекти цієї проблеми достатньо розроблені. Зокрема, це стосується питань розробки комплексного підходу для запровадження механізмів стимулювання економічного розвитку регіонів України. Зазначене визначило актуальність теми дослідження, її завдання та зміст.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи Херсонського державного університету за темою «Формування системи управління соціально-економічним розвитком регіонів» (номер державної реєстрації 0120U104361).

Метою кваліфікаційної роботи (проекту) є розробка теоретично-методичних засад і практичних рекомендацій щодо удосконалення

механізму стимулювання економічного розвитку регіонів з перспективою подальшого внесення змін та удосконаленням діючих нормативно-правових актів.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення таких **завдань** як:

- дослідити теоретичні основи економічного розвитку регіонів у сучасних умовах функціонування;
- визначити особливості формування механізму стимулювання економічного розвитку регіонів;
- проаналізувати міжнародний досвід залучення іноземних інвестицій для забезпечення економічного розвитку регіонів;
- проаналізувати особливості розвитку регіонів України;
- дослідити сучасні підходи до оцінювання розвитку адміністративно-територіальних одиниць;
- виявити основні недоліки та переваги впровадження сучасних методів аналізу розвитку територій;
- визначити основні механізми стимулювання економічного розвитку регіонів України;
- обґрунтувати доцільність запровадження методики оцінювання як основи залучення інвестиційних ресурсів в економіку регіону.

Об'єктом дослідження є процес економічного розвитку регіонів.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні й практичні аспекти формування механізму стимулювання економічного розвитку регіонів.

В роботі застосовувалися загальні **методи** дослідження: метод логічного узагальнення та абстрагування (теоретичні узагальнення, формулювання висновків); експертний – для виявлення впливу якісних та кількісних показників на економічний розвиток Херсонської області; економіко-математичний – для дослідження впливу визначеної групи показників на індекс фізичного обсягу валового регіонального продукту.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленні теоретично-методичних засад та обґрунтуванні практичних рекомендацій щодо формування об'єктивної системи оцінювання економічного розвитку регіонів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що запропоновані науково-практичні рекомендації щодо запровадження об'єктивної системи оцінювання економічного розвитку регіонів можуть бути використані Департаментом розвитку економіки та управління з питань децентралізації та розвитку громад Херсонської обласної державної адміністрації.

Апробація результатів дослідження. Матеріали дослідження апробовані на IV Всеукраїнській студентській науково-практичній інтернет-конференції «Перспективи розвитку управлінських систем у соціальній та економічній сферах України: теорія і практика» (24 листопада 2020 р., м. Київ). За підсумками конференції опубліковано збірник тез доповідей.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

1.1. Теоретичні основи економічного розвитку регіонів у сучасних умовах функціонування

Стабільний та інтенсивний розвиток регіонів неможливий без узгодженої та ефективної взаємодії суб'єктів управління. Економіка регіону – це багаторівневий організм, що функціонує на основі вертикальних (взаємозв'язок бізнесу та влади) і горизонтальних (взаємодії з органами місцевого самоврядування), а також входять до системи господарських зв'язків [5]. Реалії української економіки пріоритетним чинником ефективного функціонування економіки визначають взаємодію суб'єкта господарювання з його соціальним середовищем.

Видові прояви соціально-економічного розвитку регіону (суб'єкта господарювання) відобразимо в таблиці 1.1 [17].

Таблиця 1.1

Видові прояви соціально-економічного розвитку регіону (суб'єкта господарювання)*

Класифікаційна ознака	Видові прояви	Характеристика
За масштабом поширення	Загальний	Сукупність соціально-економічних змін, що відбуваються в регіоні, як наслідок дії загальносистемних процесів
	Локальний	Сукупність соціально-економічних змін, що відбуваються на рівні окремих структурно-функціональних (бізнес-функцій) та організаційно-функціональних підрозділів (структурних одиниць) суб'єктів господарської діяльності всіх форм власності
Залежно від складності змін	Елементний	Сукупність соціально-економічних змін, що виникають та протікають в межах однієї структурної одиниці, та не мають істотного впливу на інші структурні елементи

Продовження табл. 1.1

Класифікаційна ознака	Видові прояви	Характеристика
Залежно від складності змін	Інтегральний	Сукупність соціально-економічних змін, що виникають, протікають та впливають на декілька структурних елементів, у т.ч. аналогічні процеси
	Системний	Сукупність соціально-економічних змін, що виникають, протікають та впливають на декілька структурних елементів та чинять істотний вплив на усю регіональну економіку
За якістю змін	Прогресивний	Сукупність соціально-економічних змін, що забезпечують підвищення ефективності функціонування регіональної економіки, розвиток «від нижчого до вищого»
	Регресивний	Сукупність соціально-економічних змін, що призводять до погіршення показників ефективності функціонування регіональної економіки, розвиток «від вищого до нижчого» рівня
Залежно від перебігу змін	Еволюційний	Сукупність соціально-економічних змін, що відбуваються поступово, постійно, передбачувано для регіону
	Революційний	Сукупність соціально-економічних змін, що відбуваються стрибкоподібно, непередбачувано, різко змінюючи соціально-економічну систему
Залежно від об'єкту змін у соціально-економічній системі	Організаційний	Сукупність змін, що призводять до удосконалення (погіршення) системи управління регіональною економікою
	Техніко-технологічний	Сукупність змін техніко-технологічного характеру, що призводять до підвищення (зниження) рівня прогресивності технологічних процесів у регіоні
	Соціальний	Сукупність змін, що зумовлюють покращення (погіршення) соціально-психологічного клімату в регіоні
Залежно від об'єкту змін у соціально-економічній системі	Економічний	Сукупність змін, що призводять до удосконалення (погіршення) методів, способів, форм економічних розрахунків та економічної роботи в цілому
Залежно від кількісної (якісної) основи змін	Екстенсивний	Сукупність соціально-економічних змін, що відбуваються у регіоні за рахунок кількісного збільшення (зменшення) обсягів факторів виробництва
	Інтенсивний	Сукупність соціально-економічних змін, що відбуваються у регіоні за рахунок якісного використання виробничих та природних факторів

Продовження табл. 1.1

Класифікаційна ознака	Видові прояви	Характеристика
Залежно від керованості змін	Керований	Сукупність соціально-економічних змін, що відбуваються під впливом осмислених дій управлінців
	Спонтанний	Сукупність соціально-економічних змін, що виникають випадковим чином і не є запланованим результатом осмислених дій управлінців
Залежно від траєкторії руху	Лінійний	Сукупність соціально-економічних змін, загальний напрямок яких може бути апроксимований у лінійну функцію
	Нелінійний	Сукупність соціально-економічних змін, загальний напрямок яких не може бути апроксимований у лінійну функцію
Залежно від спрямованості та циклічності змін	Спрямований	Сукупність соціально-економічних змін, що виникають та впливають на соціально-економічну систему в одному напрямку
	Циклічний	Сукупність соціально-економічних змін, що мають безперервно повторюваний характер та характеризуються коливанням ефективності
	Спіральний	Сукупність соціально-економічних змін, що мають безперервно повторюваний характер та характеризується циклічними коливаннями показників ефективності діяльності регіону, а також їх переходом на якісно новий рівень

*Джерело: побудовано автором на підставі [17]

Головна мета політики регіонального розвитку полягає у створенні умов для розвитку всіх зацікавлених регіонів, підприємств і громадян, для розкриття і розвитку їх цільових здібностей і підприємливості з урахуванням територіальної специфіки.

Основні цілі та стратегічні завдання політики регіонального розвитку відображені у таблиці 1.2.

Отже, соціально-економічний розвиток регіону - це програма розвитку адміністративно-територіальної одиниці з конкретними цілями, а методи реалізації стратегії - це способи досягнення головних цілей з використанням різних ресурсів.

Таблиця 1.2

Основні цілі та стратегічні завдання політики регіонального розвитку

Компонент	Характеристика
Основні цілі політики регіонального розвитку	
Соціальні цілі	Формування у регіонах об'єднань приватних власників, які сприяють створенню соціально орієнтованої ринкової економіки, розвитку регіональних ринків; соціальний захист населення і розвиток об'єктів соціальної інфраструктури за рахунок не тільки державних коштів, а й коштів, що надходять від приватизації, вітчизняних та іноземних інвесторів
Економічні цілі	Територіально орієнтована приватизація з урахуванням специфічних особливостей кожної адміністративно-територіальної одиниці, з метою забезпечення стійкого стану регіональних господарських комплексів в умовах фінансової нестабільності; створення конкурентного ринкового середовища в усіх регіонах України; сприяння демонополізації господарства; підвищення комплексності використання природних ресурсів на базі розвитку системи малих і середніх підприємств; сприяння розширенню експортного потенціалу, залучення іноземного капіталу на вигідних для України та її регіонів умовах
Екологічні цілі	Сприяння відновленню еколого-економічної рівноваги у соціально вразливих регіонах на основі поширення екологічно чистих (безвідходних) технологій; залучення приватного та іноземного капіталу до участі в реалізації природоохоронних заходів
Стратегічні завдання регіонального розвитку	
Завдання № 1: реконструкція економіки	Реконструкція економіки промислових регіонів і великих міських агломерацій шляхом конверсії оборонних і цивільних галузей, модернізації інфраструктури, оздоровлення економічної складової
Завдання № 2: стабілізація	Стабілізація соціально-економічного становища в регіонах з екстремальними природними умовами і переважно сировинною спеціалізацією

Продовження табл. 1.2

Компонент	Характеристика
Завдання № 3: формування територіально- виробничих комплексів	Формування територіально-виробничих комплексів і промислових вузлів переважно за рахунок нецентралізованих інвестицій та пріоритетного розвитку виробництв з комплексним використанням сировини, що видобувається, та дотриманням екологічних стандартів
Завдання № 4: стимулювання розвитку зовнішньо- економічної діяльності	Стимулювання розвитку експортних та імпортозамінних виробництв в районах, що мають для цього найбільш сприятливі умови; формування технопарків як регіональних центрів впровадження досягнень науки, прискорення економічного і соціального прогресу
Завдання № 5: розвиток інфраструктурних систем	Розвиток міжрегіональних і регіональних інфраструктурних систем (транспорту, зв'язку), що забезпечують та стимулюють регіональні структурні зрушення і зростання ефективності регіональної економіки
Завдання № 6: покращення якості життя	Подолання надмірного відставання за рівнем і якістю життя населення окремих адміністративно-територіальних одиниць

*Джерело: побудовано автором на підставі [11, 19]

1.2. Особливості формування механізму стимулювання економічного розвитку регіонів

Стимулювання – це процес впливу на суб'єкт діяльності, спрямований на внесення коректив у мотиви його дій. Деякі дослідники ототожнюють стимули і інтереси, а стимулювання представляють як об'єктивну основу економічних інтересів. Процес стимулювання передбачає обов'язковий комплекс стимулюючих впливів ззовні, який викликає дії, спрямовані на реалізацію відповідних цілей господарювання і досягнення бажаного результату. Джерелом процесів стимулювання виступають потреби.

Автори наукової праці [53] термін «стимулювання» трактують як об'єктивну основу економічних інтересів, які будучи категорією, зміст якої детерміновано сукупністю потреб і економічних відносин, виступають об'єктивною основою механізмів стимулювання та мотивації суб'єктів і об'єктів промислової політики. Економічні інтереси відображають специфіку суспільного виробництва. А в умовах становлення розвинених ринкових відносин формується нова персоніфікація економічних інтересів.

Поняття «механізм» розглядається як система, пристрій, що визначає порядок якого-небудь виду діяльності. Відповідно до теорії організаційних систем, механізм функціонування – це сукупність правил, законів і процедур, які регламентують взаємодію учасників організаційної системи, а механізм управління включає перелік процедур прийняття управлінських рішень. У широкому розумінні під механізмом управління будь-яким видом економічної діяльності розуміють сукупність організаційно-управлінських та економічних методів, форм, прийомів, інструментів і важелів впливу на соціально-економічний розвиток регіону для забезпечення системи цілей розвитку об'єкта управління.

Враховуючи вищезазначене, формування механізму стимулювання розвитку регіону має базуватися на спільності різних економічних інтересів (громадських, колективних, особистісних, галузевих або секторних, державних і регіональних), а також враховувати спектр соціальних інтересів населення.

Існує два підходи до змістового наповнення механізму стимулювання. Перший підхід базується на тому, що механізм стимулювання включає позитивні і негативні стимули, а другий – розглядає стимулювання виключно з точки зору позитивного впливу, що і наповнює зміст основних стимулів.

Інструменти механізму стимулювання економічного розвитку регіону доцільно класифікувати за такими групами [17]:

- макроекономічні інструменти, які формують сприятливе середовище для розвитку;
- інструменти впливу регіональної та місцевої влади;
- інституційні інструменти, які створюють нормативно-правове поле економічної діяльності;
- ресурсні, які забезпечують вирішення завдань ресурсного забезпечення розвитку;
- інформаційні інструменти, які підвищують рівень інформаційного забезпечення діяльності.

Інвестиційний блок механізму стимулювання розвитку регіону повинен бути спрямований на вирішення трьох основних завдань [19]:

- створення сприятливого інвестиційного клімату, що дозволяє оптимізувати співвідношення прибутковості і ризиків інвестицій;
- раціоналізація державного впливу на інвестиційні процеси;
- залучення додаткових інвестиційних ресурсів.

На сьогодні дуже актуальною є проблема залучення у регіональну економіку іноземних інвестицій через міжнародні спільні підприємства. Нові джерела ефективного зовнішнього фінансування відкривають доступ до сучасних технологій і провідного управлінського досвіду, насичують споживчий ринок якісними товарами та послугами, створюють регульований розвиток національно-зарубіжних спільних підприємств. Спільне підприємництво сприяє організації більш прогресивного господарювання, реалізації потенційних можливостей ринкових відносин, розвитку конкурентних відносин, а також запобігає монополізації економіки. У державах, які проводять науково-обґрунтовану послідовну політику заохочення іноземної спільної підприємницької діяльності, створюється середовище, сприятливе не тільки для іноземних, але й для національних інвесторів і підприємців.

Однак кредитори завжди висувають певні умови, іноземні фінансові організації хочуть мати гарантії повернення їм позичених коштів, а також й отримати дохід у вигляді відсотків на позичений капітал. Це основний принцип формування і функціонування ринку фінансового капіталу.

Заслуговує на увагу запропонована автором [7] концептуальна схема стимулювання, що здійснюється через вплив процесу реформування місцевого самоврядування на соціально-економічний розвиток регіонів, який формується під впливом бюджетних інструментів стимулювання.

Рис. 1.1. Схема стимулювання економічного розвитку регіонів

1.3. Міжнародний досвід залучення іноземних інвестицій для забезпечення економічного розвитку регіонів

Взаємодія і співпраця України з міжнародними економічними організаціями є важливим фактором здійснення структурної перебудови національної економіки, створення більш привабливого інвестиційного клімату, впровадження інноваційного досвіду інших країн у вітчизняну практику господарювання, залучення і використання іноземних капіталів, інтеграції на світові ринки. Україна має можливість для забезпечення поліпшення фінансового стану за рахунок своїх ресурсів. Але такий інтенсивний перехід до конкурентоспроможної моделі національної економіки повинен здійснюватися у співпраці зі світовою системою господарювання, в якій важливим економічним важелем є іноземні інвестиції. Щоб створити ефективну систему залучення іноземних інвестицій, необхідно простежити особливості функціонування зазначених систем у провідних країнах світу.

Для залучення іноземних партнерів та створення спільного підприємства з іноземними інвестиціями необхідно [5]:

- для заохочення іноземних інвестицій встановити додаткові пільги;
- визначити території, на яких діяльність їх забороняється або обмежується;
- надати гарантії на випадок змін у законодавстві;
- надати гарантії використання доходів від інвестиційної діяльності;
- надати гарантії від примусових вилучень, а також незаконних дій державних органів та урядових осіб;
- використовувати компенсації і відшкодування збитків іноземним інвесторам, включаючи втрачений прибуток і моральну шкоду;
- надати гарантії на випадок припинення інвестиційної діяльності;

- надати гарантії трансферту та інших прибутків у зв'язку з інвестуванням.

Для іноземних інвесторів негативними моментами є [8]:

- відсутність правового забезпечення кредитування, страхування, валютного обігу;
- обмеженість каналів репатріації прибутку
- тощо.

Вважати, що в Україні відсутнє законодавче регулювання процесів іноземного інвестування, є необґрунтованим. Оскільки понад 100 нормативно-правових актів забезпечують регуляцію зазначеного процесу. Однак законодавча база має два основних недоліки: перший – це нестабільність; а другий – відсутність комплектності та наявність суперечностей у законодавчих актах. Нестабільність зумовлює неможливість спрогнозувати виробничо-господарську та фінансову діяльність об'єктів інвестування.

Стимулюючий вплив на розвиток регіону мають такі напрями державної підтримки інвестиційної діяльності:

- надання інвесторам гарантій повернення залучених коштів;
- надання пільг з податку на прибуток підприємств банкам і кредитним установам, які надають кредити для здійснення інвестиційної діяльності;
- надання інвесторам пільг при оренді нерухомого майна з метою здійснення інвестиційної діяльності

Ще однією складовою механізму стимулювання розвитку регіону є залучення макроекономічних інструментів механізму стимулювання інноваційних процесів. У розвинених країнах світу пряме стимулювання інноваційного розвитку орієнтоване на визначення дослідницької організації і на реалізацію конкретного інноваційного проєкту. Серед методів прямого впливу у сучасних системах стимулювання використовують традиційні державні замовлення, цільові субсидії і

систему грантів. Державні замовлення стають стимулом для важливих технологічних інновацій. У країнах ЄС, наприклад, обсяг державних закупівель інноваційних продуктів складає в середньому 16% ВВП і є важливим компонентом попиту в наукомісткому виробництві, охороні здоров'я, в освітній та транспортній сферах. Значну увагу в країнах ЄС приділяють стимулюванню наукових розробок університетського сектору, використовуючи при цьому систему індивідуальних і групових грантів. Університети, у свою чергу, освоюють від 12 до 25% державних коштів на науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи [19].

Потрібно враховувати, що в умовах глобалізації механізм стимулювання інноваційної активності виходить за національний простір. Поступово формується наднаціональний механізм управління науковими дослідженнями і розробками.

Механізм стимулювання інноваційного розвитку у зарубіжних країнах налічує близько 300 різних видів і форм стимулювання інноваційної діяльності. У цілому, підвищення питомої ваги пільг, які забезпечують сприятливий інноваційний клімат, є загальносвітовою тенденцією. Більше сотні пільг, які активізують науково-технічний прогрес, налічується у США. Основними положеннями західної системи податкового стимулювання інноваційного розвитку є:

- заохочення до впровадження реальних інновацій, надання пільг підприємствам і інвесторам;
- регулярність перегляду пільг.

У деяких країнах світу стимули перевищують інвестиції (в Австралії податкові пільги складають 150% від обсягу інвестицій, у Бельгії - 110%) [17].

Останні роки дозволяють говорити про те, що Україна в сфері інноваційного розвитку не конкурує з розвиненими країнами, але держава повинна орієнтуватися на сучасні світові вимоги науково-технічного рівня. Скорочення інноваційної активності підприємств

пов'язано з нестачею власних коштів, а також високою вартістю кредитних ресурсів. Знижується загальний технічний рівень техніки, що обумовлено, в першу чергу з відтоком з наукової сфери фахівців вищої кваліфікації. Відбувається щорічне скорочення чисельності винахідників, авторів промислових зразків і раціоналізаторських пропозицій. Дефіцит фінансових ресурсів, як на рівні суб'єктів господарювання, так і на рівні держави, в результаті привів до втрати вітчизняного пріоритету на ряд не запатентованих вчасно винаходів. При такому положенні справ особливо актуальним є питання щодо стимулювання державою творчої ініціативи, розробок і захисту інтелектуальної власності. Основна роль у цьому процесі буде належати інноваційному податковому стимулюванню, яке буде здійснюватися у двох напрямках: шляхом стимулювання власних витрат підприємств на проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, і через їх фінансування спеціальними фондами. А стимулювання випуску і споживання інноваційних продуктів слід здійснювати шляхом надання пільгових ставок податку на додану вартість.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ПРОЦЕСІВ СТИМУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ В УКРАЇНІ

2.1. Дослідження особливостей розвитку регіонів України

Своєрідність регіональних проблем України обумовлено становленням нового геополітичного простору і принципово нової моделі економічного розвитку. Фундаментальною причиною економічної нерівності регіонів є концентрація економічної діяльності на територіях, які мають конкурентні переваги і визначаються такими факторами, як забезпеченість природними ресурсами, вигідне географічне розташування, агломераційний ефект, рівень людського капіталу, інституційне середовище. Взаємодія регіонів в існуючій просторовій конфігурації характеризується збереженням розриву в темпах зростання економіки між окремими суб'єктами. У зв'язку з цим актуалізувалися проблеми вдосконалення механізмів регіонального управління та формування принципово нових інструментів реалізації регіональної політики. Пошук оптимальних пропорцій регіонального розвитку - вкрай складне завдання, яке змінюється в залежності від конкретних умов розвитку [7].

Аналіз основних тенденцій розвитку регіонів показав результати і досягнення політики вирівнювання регіонів і дозволив сформулювати основні проблеми подальшого вдосконалення методології та механізмів територіально-просторового розвитку. Важливу роль при реалізації державної політики регіонального розвитку грають підготовка та затвердження стратегії просторового розвитку, яка передбачає основні напрями вдосконалення системи розселення та пріоритети розміщення продуктивних сил. Застосування форм регіонального розвитку, які забезпечують комплексний характер розвитку територій, включає такі

механізми як особливі економічні зони, території випереджаючого розвитку, зони територіального розвитку, територіальні кластери, міські агломерації.

Оптимізацію та обґрунтування перспективних підходів до адміністративно-територіального поділу і формування державних програм за територіальним принципом доцільно проводити з урахуванням виділення територій випереджаючого розвитку і пріоритетів розвитку регіонів, що мають особливо важливе стратегічне значення. Прийняті на державному рівні програмні документи розвитку економіки і соціальної сфери задають вектор для підготовки відповідних програмних документів на рівні адміністративно-територіальних одиниць. При цьому на регіональному рівні підготовка зазначених документів повинна здійснюватися з урахуванням обґрунтованих пропозицій органів місцевого самоврядування щодо розміщення регіональних об'єктів виробничої, соціальної, транспортної та митно-логістичної інфраструктури, виходячи з економічних пріоритетів і конкурентних переваг, сформованих в об'єднаннях територіальних громад. Особливе місце в системі стратегічного регіонального розвитку займають стратегії соціально-економічного розвитку, направлені для координації напрямів розвитку національної та регіональної економік з урахуванням територіального розподілу ресурсної бази, раціонального міжрегіонального поділу праці та міжрегіональної економічної інтеграції [17].

Система стратегічного планування соціально-економічного розвитку повинна сформувати передбачуване, сприятливе середовище для планування і реалізації інвестиційних проєктів і програм бізнесу. Принципово важливо відзначити, що економічна природа таких заходів повинна виражатися у формуванні максимально сприятливих умов для розвитку бізнесу на відповідних територіях з урахуванням їх економічної спеціалізації та соціальної модернізації. При цьому

підвищується значимість узгодження стратегій соціально-економічного розвитку для всіх об'єднаних територіальних громад і координації діяльності регіональних органів державної влади щодо реалізації заходів підтримки зовнішньоекономічної діяльності, формування сприятливого інвестиційного клімату та залучення іноземних інвестицій.

На регіональному рівні принципово важливим стає консолідація ресурсів і механізмів розвитку за рахунок диверсифікації структури економіки і зайнятості сіл, селищ та міст, формування і розвиток імпортозамінних і експортоорієнтованих виробництв, створення функціонально збалансованих систем підтримки експорту і залучення інвестицій, взаємопов'язаних з державними інститутами і механізмами, що доповнюють їх з урахуванням регіональної специфіки. Регіональна політика також повинна передбачати застосування заходів зі стимулювання зовнішньої і внутрішньої міграції населення для формування постійних трудових ресурсів на геополітично важливих територіях, що постійно розвиваються, шляхом активізації виробничої діяльності та створення якісної соціальної інфраструктури. Важливе значення при цьому набуває підготовка та перепідготовка кадрів для забезпечення потреби економіки адміністративно-територіальних одиниць у трудових ресурсах в територіальному і професійно-кваліфікаційному розрізі з урахуванням перспективних довгострокових інвестиційних планів і організації співпраці із закладами освіти [19].

Пріоритетним напрямком регіональної політики є розробка комплексу інструментів, що забезпечують стимулювання щодо мобілізації внутрішніх ресурсів і нарощування власного економічного потенціалу територій.

Відсутність чітких пріоритетів регіональної політики негативно відбивається на ефективності застосування таких інструментів державного впливу, як державні цільові програми. Комплексна регіональна політика розглядається як елемент національної економічної

і структурної політики, допомагаючи генерувати зростання в регіонах. Багаторівневе управління за участю державних, місцевих органів виконавчої влади та об'єднаних територіальних громад, а також зацікавлених сторін, наприклад приватних осіб і некомерційних організацій, має більше значення в порівнянні з попередніми підходами. Державні програми повинні бути орієнтовані на формування механізмів підтримки конкурентних переваг з урахуванням вкладу регіонів в загальну динаміку розвитку. У зв'язку з цим необхідним є встановлення загальних показників і чітких стандартів у сфері моніторингу та запровадження обґрунтованого методичного підходу до оцінювання рівня економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

2.2. Сучасні підходи до оцінювання розвитку адміністративно-територіальних одиниць

Результати проведеного дослідження наукових праць авторів [29, 31, 33, 55] щодо сучасних підходів, які застосовуються як для оцінки соціально-економічного розвитку країни та її територій, так і окремих їх складових свідчать, що на даний час не існує методики, яка дозволяє комплексно оцінити стан соціально-економічного розвитку. З огляду на те, що економічний розвиток – явище комплексне і багатовимірне, яке включає в себе велику кількість складових, а також враховуючи нерівномірність розвитку окремих територій України, на нашу думку оцінювання соціально-економічного розвитку регіонів має ґрунтуватись на таких методологічних принципах:

- системність проведення оцінювання – врахування взаємозв'язку базових показників і застосування ієрархічної структури часткових та інтегральних характеристик соціально-економічного розвитку;

- максимальна адаптація системи показників, що використовуються, до існуючої статистичної звітності з переважанням методів автоматизованої обробки даних;
- комплексність оцінювання – врахування диференціації всіх важливих аспектів соціально-економічного розвитку;
- вибір найбільш репрезентативних показників для оцінювання всіх аспектів соціально-економічного розвитку;
- забезпечення найбільшої інформативності отриманих результатів порівняльної оцінки соціально-економічного розвитку по регіонах, необхідної для прийняття адекватних рішень у процесі державного управління;
- досягнення прийняттого рівня варіативності отриманих оцінок з урахуванням можливості коректного використання методів економіко-статистичних досліджень отриманих результатів;
- максимально можлива відповідність системи показників завданням прогнозування соціально-економічного розвитку [13].

Для найбільш об'єктивного оцінювання рівня соціально-економічного розвитку, заснованого на вищевикладених принципах, необхідно враховувати ряд важливих аспектів.

По-перше, необхідно вибрати і обґрунтувати вибір базових компонентів для проведення оцінювання, враховуючи їх порівняльну перевагу щодо інших компонентів.

Незважаючи на те, що найбільш вдалим є варіант використання максимального числа різних показників, що характеризують всі аспекти соціально-економічного розвитку, практична доцільність цього вибору, що передбачає можливість ефективного та цілеспрямованого використання результатів проведеного оцінювання в системі державного регулювання соціально-економічного розвитку, зумовлює необхідність обмежити склад вихідних компонентів і їх відповідності загальній спрямованості результативного інтегрального показника.

По-друге, щоб правильно відобразити всі складові механізму, необхідно використовувати репрезентативну систему оціночних індикаторів. Причому дана система може бути побудована наступними способами [53]:

- для характеристики кожного напрямку може бути використаний єдиний узагальнюючий показник, який комплексно відображає найбільш важливі характеристики компонента, що розглядається;

- по кожному напрямку оцінювання можуть бути використані спеціальні групи індикаторів, які характеризують різні сторони явища, що досліджується;

- для кожного компонента може бути підібраний найбільш репрезентативний частковий показник, який не є в той же час узагальнюючою характеристикою;

- комбінація попередніх трьох варіантів – для кожного параметру порівняльної оцінки вибирається оптимальний спосіб якісної та кількісної характеристики відповідних компонентів.

По-третє, вкрай важливо вибрати найбільш точні способи розрахунку базових індикаторів, що характеризують окремі складові механізму державного регулювання соціально-економічного розвитку. Необхідно відзначити, що традиційно використовуються оціночні показники, засновані на застосуванні вартісних характеристик, які в більшості випадків не здатні адекватно відобразити реальні масштаби і характер територіальної диференціації соціально-економічного розвитку регіонів України.

По-четверте, одним з ключових аспектів методології оцінювання рівня соціально-економічного розвитку регіонів виступає вибір конкретного методу синтезу часткових (базових) індикаторів в єдиний інтегральний показник.

Необхідно відзначити, що ідеального методу визначення інтегральних оцінок соціально-економічного розвитку не існує.

Провідну роль у даному випадку відіграють задачі аналізу, які ставить перед собою дослідник і, відповідно, ті основоположні принципи, на яких ґрунтується проведення оцінювання.

В Україні особливої уваги заслуговує метод оцінювання рівня економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць, передбачений постановою Кабінету Міністрів України від 9 червня 2011 року № 650 [48].

Узагальнений методичний підхід щодо визначення місця окремої адміністративно-територіальної одиниці у загальному рейтингу відображено на рис. 2.1.

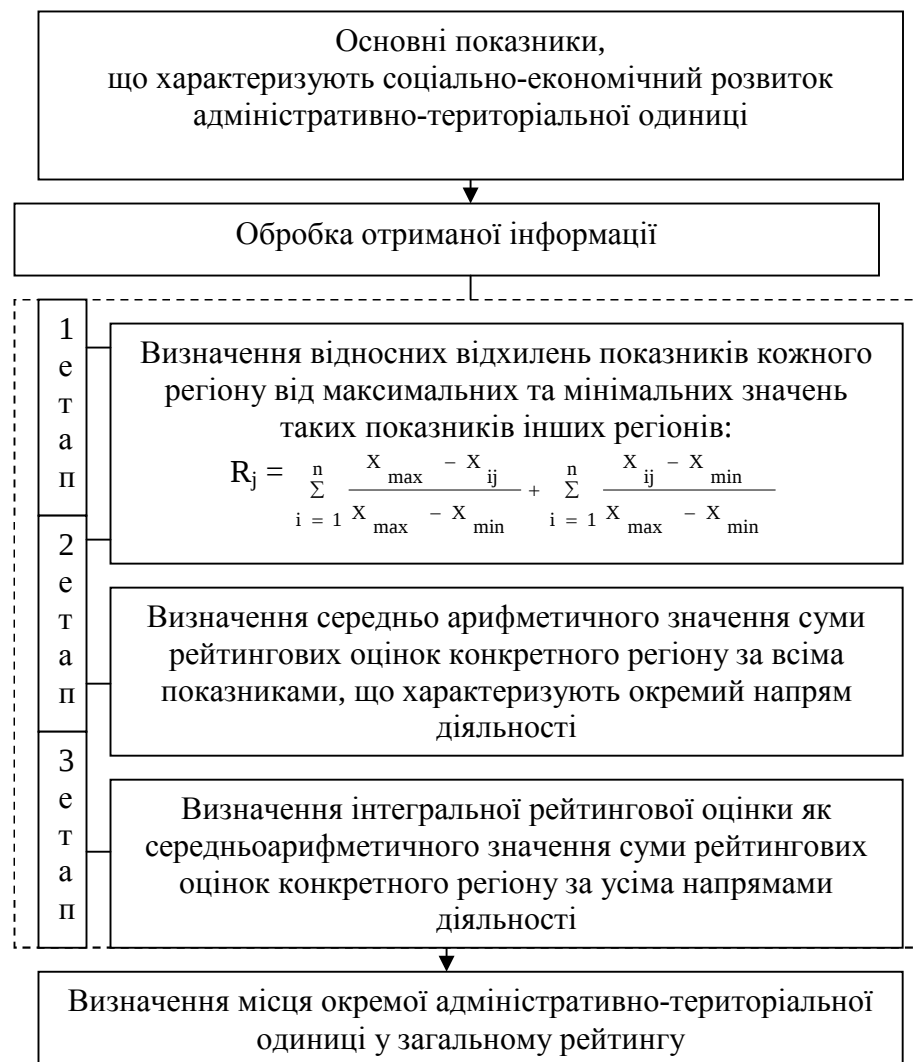

Рис. 2.1 Методичний підхід щодо визначення місця окремої адміністративно-територіальної одиниці у загальному рейтингу*

*Джерело: побудовано автором на підставі [48]

Разом з тим потрібно відзначити, що не можна розглядати даний метод як єдино вірний для проведення комплексної оцінки соціально-економічного розвитку регіонів. Одним з головних його недоліків є невелика вірогідність рівномірного зменшення величини індикаторів відповідного порядку суцільного ранжирування: 1, 2, 3, 4 і так далі без пропусків місць. Крім того, при відхиленні рейтингів окремих індикаторів від «зразкових» загальний рейтинг регіону також буде відхилятися від першого місця, яке, згодом, може виявитися взагалі не зайнятим.

Також заслуговує на увагу методика, запропонована Фондом «Ефективне управління» у 2013 році при проведенні оцінювання конкурентоспроможності регіонів України (за підтримки Всесвітнього економічного форуму) [35].

Порівнюючи результати досліджень, проведених Фондом «Ефективне управління» та Міністерством економічного розвитку і торгівлі України спільно з Державною службою статистики України вбачаються суттєві різниці, особливо щодо п'ятирок лідерів та аутсайдерів (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Результати проведених досліджень щодо визначення лідерів та аутсайдерів серед регіонів країни*

Рейтинг відповідно до постанови КМУ від 09 червня 2011 року № 650	Регіон	Рейтинг відповідно до методики Фонду «Ефективне управління»	Регіон
За підсумками 2012 року			
Регіони-Лідери			
1 місце	м. Київ	1 місце	м. Київ
2 місце	Київська обл.	2 місце	Харківська обл.
3 місце	Черкаська обл.	3 місце	Дніпропетровська обл.

Продовження табл. 2.1

Рейтинг відповідно до постанови КМУ від 09 червня 2011 року № 650	Регіон	Рейтинг відповідно до методики Фонду «Ефективне управління»	Регіон
4 місце	Харківська обл.	4 місце	Донецька обл.
5 місце	Тернопільська обл.	5 місце	Київська обл.
Регіони-аутсайдери			
23 місце	Сумська обл.	23 місце	Тернопільська обл.
24 місце	Житомирська обл.	24 місце	Чернігівська обл.
25 місце	Чернігівська обл.	25 місце	Житомирська обл.
26 місце	Львівська обл.	26 місце	Кіровоградська обл.
27 місце	Закарпатська обл.	27 місце	Херсонська обл.

*Джерело: розраховано автором

Проведений аналіз свідчить про те, що на сьогодні не має єдиного підходу щодо оцінювання рівня економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць, а отже не можуть бути достовірно виявлені проблеми, які стримують економічний розвиток, і, як наслідок, не може бути розроблений чіткий план подолання негативних явищ в економіці.

На прикладі Херсонської області було встановлено, що моніторинг та аналіз результатів діяльності адміністративно-територіальних одиниць проводиться у відповідності до розпорядження голови Херсонської обласної державної адміністрації від 20 січня 2017 року № 14 «Про моніторинг та оцінку результативності реалізації державної регіональної політики» [49]. Вказаним розпорядженням передбачено, що щоквартальний моніторинг повинен здійснюватися за 20 показниками (табл. 2.2).

**Показники щоквартальної оцінки соціально-економічного розвитку
районів та міст обласного значення Херсонської області***

№ п/п	Найменування показника
Економічний розвиток	
1.	Урожайність зернових культур в сільськогосподарських підприємствах, всього, ц/га
2.	Урожайність озимої пшениці в сільськогосподарських підприємствах, ц/га
3.	Урожайність соняшнику в сільськогосподарських підприємствах, ц/га
4.	Приріст чисельності поголів'я великої рогатої худоби в сільськогосподарських підприємствах, до відповідного періоду минулого року, всього, голів
5.	Приріст чисельності поголів'я корів в сільськогосподарських підприємствах, до відповідного періоду минулого року, голів
6.	Приріст чисельності поголів'я свиней в сільськогосподарських підприємствах, до відповідного періоду минулого року, голів
7.	Обсяг реалізованої промислової продукції у розрахунку на одну особу населення, грн
8.	Обсяг виконаних будівельних робіт у розрахунку на одну особу населення, грн
9.	Темп зростання (зменшення) обсягу прийнятого в експлуатацію житла, відсотків до відповідного періоду попереднього року
Інвестиційний розвиток та зовнішньоекономічна співпраця	
10.	Обсяг капітальних інвестицій (крім інвестицій з державного бюджету) у розрахунку на одну особу населення наростаючим підсумком з початку року, грн
11.	Темп зростання (зменшення) обсягу прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу), відсотків до обсягу на початок року
12.	Обсяг прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) у розрахунку на одну особу населення наростаючим підсумком з початку інвестування, доларів США

Продовження таблиці 2.2

№ п/п	Найменування показника
Фінансова самодостатність	
13.	Темп зростання (зменшення) доходів місцевих бюджетів (без трансфертів), відсотків до попереднього року
14.	Доходи місцевих бюджетів (без трансфертів) у розрахунку на одну особу населення, тис. грн
15.	Темп зростання (зменшення) податкового боргу за грошовими зобов'язаннями платників податків без урахування податкового боргу платників податків, які перебувають у процедурах банкрутства або щодо яких судом прийнято рішення (постанову) про зупинення провадження у справі, відсотків до початку року
Ефективність ринку праці	
16.	Середньомісячна заробітна плата одного працюючого, грн.
17.	Темп зростання (зменшення) середньомісячної заробітної плати, відсотків до відповідного періоду попереднього року
18.	Сума заборгованості з виплати заробітної плати, відсотків до фонду оплати праці за останній місяць звітного періоду
Відновлювана енергетика та енергоефективність	
19.	Частка оснащення багатоквартирних житлових будинків побудинковими приладами обліку теплової енергії, відсотків до загальної кількості багатоквартирних будинків, які підлягають оснащенню
20.	Частка сумарної потужності котелень на альтернативних видах палива в регіоні, відсотків до загальної потужності котелень регіону

*Джерело: побудовано автором на підставі [49]

Також передбачено проведення річного моніторингу за 43 показниками (додаток Б), які охоплюють різні напрями розвитку і відображають стан економічного розвитку відповідних територій.

2.3. Основні недоліки та переваги впровадження сучасних методів аналізу розвитку територій

Аналіз існуючих технологій дослідження міжрегіональної диференціації дозволяє виділити два основних підходи. Перший підхід ґрунтується на аналізі відповідних показників регіонів для побудови рейтингів (комплексних оцінок) регіонів. Основна ідея використовуваних методів полягає у можливості побудови відносно простими засобами упорядкованих оцінок порівняльного становища регіонів.

В аспекті табличного представлення даних регіональної статистики (рядок таблиці містить значення показників для відповідного регіону) – цей підхід являє собою дослідження диференціації по рядках і при практичному застосуванні дає можливість оцінити стан регіону щодо загальнодержавного рівня. Використання апробованих методик дозволяє формувати однорідні масиви регіональних показників, які потім приводяться до єдиного масштабу для забезпечення коректності міжрегіональних порівнянь. Це робить їх придатними для порівняння. Рейтинги можуть бути локальними (за окремими індикаторами) і зведеними або, як їх ще називають, комплексними (за сукупністю індикаторів). При проведенні комплексних порівнянь кожному індикатору може бути задана певна вага відповідно до його значущості.

До безперечних переваг даних методик слід віднести:

- комплексність оцінки, що забезпечується значною кількістю інформаційно-значущих показників;
- при інтерпретації результатів можливість визначення компонента регіонального розвитку, який надає найбільш істотний вплив на інтегрований індикатор рівня соціально-економічного розвитку регіону;
- однакову вагу кожного індикатора [53].

Водночас, проведені дослідження щодо обґрунтованості використання методики комплексної оцінки свідчать, що методичні схеми, розроблені в рамках обговорюваного підходу щодо визначення становища регіонів за рівнем соціально-економічного розвитку, породжують ряд парадоксів, а саме:

- великі і малі відмінності в показниках можуть приводити до одного і того ж значення комплексної оцінки;
- деякі регіони, що знаходяться поруч в одній і тій же групі, розрізняються по базовим індикаторами нерідко у декілька разів;
- відстань між окремими показниками всередині групи регіонів нерідко виявляється більшою, ніж відстань між групами.

Другий підхід щодо дослідження феномену міжрегіональної диференціації полягає у дослідженні нерівностей стосовно різних складових соціально-економічного розвитку регіонів. Відносно табличного представлення даних регіональної статистики (рядок таблиці містить значення показників для відповідного регіону) цей підхід являє собою дослідження диференціації за стовпцями. В основі його знаходиться аналіз даних у розрізі регіонів з метою побудови рейтингів диференціації показників. У рамках цього підходу вдається використовувати фундаментальні розробки у галузі дослідження економічної нерівності – методи, аналогічні тим, які застосовуються при дослідженні нерівностей доходів (крива Лоренца, індекс Джині тощо).

Застосування кривої Лоренца і індексу Джині для діагностики міжрегіональної диференціації є найбільш доцільним. Це пов'язано з наступними обставинами. По-перше, цей інструментарій багаторазово апробований і зарекомендував себе як універсальний засіб для характеристики нерівномірності розподілу аналізованих величин. По-друге, його застосування дозволяє встановити відмінності за показниками не тільки між усіма регіонами країни, а й між групами суб'єктів, а також всередині групові відмінності. По-третє, це дає

можливість кількісної характеристики відмінностей регіонів за будь-яким показником. По-четверте, цей метод дозволяє досліджувати міжрегіональну диференціацію у динаміці, оскільки коефіцієнт Джині безрозмірний і не вимагає дефілірування або перерахунку у порівнянні величини. Однак, на нашу думку, недоліком використання аналога коефіцієнта Джині для характеристики нерівномірностей розвитку адміністративно-територіальних одиниць є те, що оцінка дається досить усередненою. Зазначене свідчить про те, що значення показників аномально відстаючих або найбільш економічно-спроможних груп регіонів не виділяються в отриманих результатах. Отже, для характеристики міжрегіональної диференціації доцільно ввести додатковий критерій оцінки [53].

Найбільш поширеним методичним прийомом подолання цього недоліку є всілякі порівняння найменшого і найбільшого значення будь-якого показника в «найгіршому» і в «найкращому» регіонах.

Для подолання «посередності» існують інші апробовані прийоми, що дозволяють відобразити нерівномірність розвитку за допомогою порівнянь показників групи «найкращих» і «найгірших» регіонів – в регіональній економіці зазвичай використовуються децільне відношення.

До переваг використання децільного відношення в якості додаткового критерію оцінки рівня соціально-економічного розвитку слід віднести можливість:

- обліку відмінностей в показниках між «найкращими» і «найгіршими» групами регіонів;
- дослідження феномену асиметричності розвитку у динаміці у зв'язку з безрозмірністю децільних відношень.

Підводячи підсумки щодо сучасних підходів і методичних схем дослідження міжрегіональної диференціації, можна зробити висновок про доцільність застосування підходу, заснованого на фундаментальних

розробках в області дослідження економічної нерівності, а в якості додаткового критерію оцінки феномена слід використовувати традиційний інструмент оцінки нерівномірності – децильне відношення. Однак простота інтерпретації даних інтегральної комплексної оцінки робить доцільним застосування і цього підходу в дослідженнях асиметричності соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць. У зв'язку з цим можна зробити висновок про необхідність використання обох підходів для комплексної інтегрованої оцінки феномена міжрегіональної диференціації.

РОЗДІЛ 3

РОЗРОБЛЕННЯ КОМПЛЕКСНОГО ПІДХОДУ ДО ЗАПРОВАДЖЕННЯ МЕХАНІЗМІВ СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

3.1. Визначення основних механізмів стимулювання економічного розвитку регіонів України

У ринковій системі серед найважливіших умов упровадження ефективної регіональної політики та досягнення стабільного соціально-економічного зростання на регіональному та місцевому рівні визнано розробку та впровадження універсальних механізмів стимулювання економічного зростання. Сфера впливу означених механізмів поширюється на рівень місцевого економічного розвитку, на рівень регіонального розвитку, а у кінцевому підсумку, у вигляді позитивного синергетичного ефекту проявляється на рівні національної економіки в цілому. Склад механізмів стимулювання регіонального та місцевого економічного розвитку відображено у таблиці 3.1.

Для кожної території, регіону, міста, села, селища, територіальної громади запровадження означених механізмів стимулювання місцевого економічного розвитку має свою специфіку. Разом з тим, їх органічне поєднання відповідно до принципів формування конкурентного середовища, розблокування місцевої економічної ініціативи, оптимального використання наявних на місцевому рівні ресурсів становить основу для процвітання регіонів і країни в цілому, для поліпшення рівня життя та добробуту людини незалежно від місця її проживання [53].

Таблиця 3.1

Склад механізмів стимулювання регіонального та місцевого економічного розвитку*

Механізм	Характеристика
Організаційно-управлінський механізм реалізації Стратегії місцевого соціально-економічного розвитку	Передбачає: розроблення і реалізацію на основі Стратегії програмних і нормативних документів, що включають План реалізації стратегії регіонального розвитку, місцеві щорічні програми соціально-економічного та культурного розвитку, програми охорони довкілля, цільові програми тощо, які розробляються на основі створення взаємопов'язаної системи прогностичних і програмних документів розвитку локального/регіонального/ державного рівнів; їх узгодження з генеральними планами територіального розвитку на місцевому, регіональному та національному рівнях; запровадження індикативного планування (прогнозування) базових параметрів місцевого соціально-економічного розвитку; координацію заходів місцевої політики, чіткий розподіл повноважень, усунення дублювання при прийнятті управлінських рішень у сфері місцевого розвитку; регулярний моніторинг усіх сфер і заходів місцевого розвитку; здійснення державного контролю за виконанням стратегій регіонального розвитку, врахування структурних зрушень на місцевому (регіональному/локальному) рівні, коригування дії (застосування) механізмів регіонального розвитку (у т.ч. угод регіонального розвитку) та їх оптимальне пристосування до умов, що змінюються (внаслідок впливу дії екзогенних та ендогенних чинників)
Фінансово-бюджетний та інвестиційний механізм	Надає змогу залучати додаткові кошти до фінансування проєктів місцевого розвитку, а також оптимально використовувати кошти місцевого і Державного бюджетів України. Водночас, за рахунок залучення нових інструментів ресурсного забезпечення регіонального, місцевого розвитку – Державного фонду регіонального розвитку, інвестиційних субвенцій – органи місцевого самоврядування зможуть повноцінно реалізовувати політику місцевого розвитку, здійснювати прогнозування цих процесів на середньостроковий період.

Продовження табл. 3.1

Механізм	Характеристика
Організаційно-економічний механізм	Передбачає комплексне задіяння для стимулювання регіонального та місцевого розвитку потенціалу державно-приватного партнерства, кооперації, міжрегіонального та міжнародного співробітництва, інших механізмів, зорієнтованих на активізацію місцевої економічної ініціативи, стимулювання економічного зростання в регіоні та досягнення на цій основі рівномірного та інтегрованого просторового розвитку. Використання організаційно-економічних механізмів сприяє вдосконаленню можливостей для місцевих виробництв щодо впровадження нових видів діяльності, які ґрунтуються на освоєнні місцевої сировини; розширенню ємності внутрішнього ринку регіону; забезпеченню входження на місцевий ринок іноземних інвесторів; збільшенню обсягів власних ресурсів підприємств для інвестування; модернізації основних фондів і запровадженню енергозберігаючих технологій на місцевому рівні
Інституційні механізми стимулювання економічного зростання на місцевому (регіональному) рівні	Поєднують: механізм стандартизації та сертифікації, захисту інтелектуальної власності та дотримання авторського права щодо продукції (послуг), які виробляються (надаються) в регіоні, досягнення їх відповідності міжнародним, у т.ч. європейським, стандартам, нормам якості та безпеки (стандартам ISO та ін.); механізм правового забезпечення формування єдиного правового поля для здійснення всіх видів економічної діяльності (не заборонених законодавством України) та комплексної реалізації ресурсного потенціалу регіону (області) суб'єктами господарювання; дотримання законності, прав і свобод громадян як основи формування демократичного суспільства, соціально-орієнтованої ринкової економіки; механізм задіяння потенціалу місцевого самоврядування для стимулювання громадської активності та сприяння формуванню активної громадянської позиції мешканців регіону в процесі стимулювання економічного зростання на місцевому рівні

* Джерело: побудовано автором на підставі [53]

Незважаючи на те, що в Україні в цілому сформовано законодавче поле, яке визначає правові основи розвитку наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, а також визначені відповідні принципи для поліпшення ситуації з фінансуванням науково-технічної та інноваційно-винахідницької діяльності у державі, підстав сподіватися на позитивні зміни найближчим часом, на жаль, не має, тому що кардинально не вирішуються питання щодо створення сприятливої податкової атмосфери та інвестиційного клімату для цих стратегічно важливих галузей [53]. При такій ситуації в Україні у цілому та у регіонах зокрема, є необхідним від органів державної влади та місцевого самоврядування:

- сприяння розвитку нових форм взаємодії науки і господарської, виробничої та іншої діяльності в регіоні;
- підтримування діяльності дослідно-конструкторських, науково-дослідних, дослідно-технологічних, та інших інноваційних організацій;
- збільшення кількості стимулів для розгортання мережових інноваційних структур;
- підтримування виконання регіональних інноваційних проєктів;
- розроблення і реалізація цільових регіональних програм;
- вдосконалення системи стандартизації, метрології та сертифікації продукції;
- вдосконалення захисту інтелектуальної власності;
- поліпшення кадрового забезпечення шляхом підвищення кваліфікаційного рівня працівників;
- створення системи інформаційного забезпечення інноваційних перетворень.

Стимулююча функція податків реалізується в інвестиційній та інноваційній діяльності шляхом відстрочки сплати податків, диференціації податкових ставок, зниження і спрощення системи оподаткування і може бути в повній мірі реалізована за умов вдосконалення діючої податкової системи. Остання повинна сприяти

наповнюваності бюджету, одночасно підтримуючи зацікавленість підприємств у господарській діяльності.

Зарубіжний досвід свідчить, що більшість податкових систем світу намагаються зменшити податкові пільги при умовах впровадження широкомасштабних програм підтримки новостворених підприємств та суб'єктів господарювання, які здійснюють активну інвестиційну діяльність. Вагомою складовою податкової системи України є пільги, що надаються у вигляді податкового кредиту, податкових знижок для стимулювання інноваційних і науково-дослідних проєктів. У складі пільг суттєву питому вагу займають пільги соціального призначення, а ті, що мають стимулювати економічні процеси у більшості випадків є неефективними, або не виконують свого призначення. Пільги повинні сприяти не тільки нарощуванню прибутку підприємств, а й стимулювати його реінвестування для розширення господарської діяльності. Серед діючих пільг третина передбачає звільнення від оподаткування або зниження ставки оподаткування для суб'єктів територій пріоритетного розвитку. Такі пільги сприяють лише створенню нових підприємств в певних регіонах і не вирішують проблему їх подальшого розвитку та підвищення ефективності діяльності у цілому. Ще однією пільгою, не пов'язаною із заохоченням до певного виду діяльності є уникнення подвійного оподаткування при проведенні благодійної діяльності. Ще одна група пільг - це пільги, які надаються окремим видам діяльності. На нашу думку, пільги саме цієї групи необхідно скорочувати, оскільки вони надавалися вимушено, з урахуванням критичного стану тієї чи іншої галузі. На даний момент ці пільги дискримінують підприємства, які не можуть ними скористатися і, відповідно, втрачають конкурентні переваги в боротьбі на ринку з підприємствами-пільговиками [17].

Науково-методичні розробки [35], які рекомендовано для практичного використання суб'єктам регіонального управління державними корелянтами, пропонують задля об'єктивізації змісту

моделі регіональної політики використати в якості вихідних характеристик й окремі енергоекономічні показники (які певним чином відтворюють рівень і якість життя населення регіонів). Зокрема, такі, що здатні відтворювати еволюційні умови функціонування національної економічної системи на сучасному історичному шляху розбудови України, а саме: обсяги виробництва електроенергії за регіонами; ступінь зношеності основних виробничих засобів та їхня вартість; прямі іноземні інвестиції у розрахунку на одну особу; обсяги імпорту та експорту промислової продукції за регіонами; техногенне забруднення територій; рівні регіонального людського розвитку за територіями держави та окремими областями; частка промислових підприємств у межах регіонів, що займалися інноваціями протягом останніх років; масштаби і, відповідно, обсяги утворення небезпечних відходів II–IV класів небезпеки за окремими регіонами держави; локалізація спеціалізованих місць задля перероби і схоронення небезпечних промислових відходів за регіонами. При цьому, результати аналізу економіко-статистичних даних показують невідповідність оцінок за кількісно-якісними вимірами й окремими конститутивно-ключовими значеннями макроекономічних показників функціонування регіональних соціально-економічних систем.

Останні саме і відтворюють об'єктивні характеристики та особливості як соціально-економічного, так і техніко-технологічного й організаційно-економічного розвитку регіонів України. Так, наприклад, одна частина областей України має кращі показники за інноваційною та інтелектуальною здатністю і, відповідно, технологічною конкурентоспроможністю, проте гірші за обсягами експорту промислової продукції; інші області відзначаються позитивними вимірами регіонального промислового виробництва, проте за показниками екологічної та соціальної безпеки є найгіршими оскільки перехід до сталого розвитку держави передбачає досягнення

органічності функціонування при синхронному залученні трьох конститутивно-ключових компонент, які дозволяють здійснити інтенсифікацію процесів макросистемної еволюції в межах тріади «економіка – екологія – соціум», то задля підвищення рівня і якості життя населення нагальним завданням є визначення вихідних передумов переходу України до соціально-економічної регенерації за використання соцієтальних принципів функціонування X-інституційної матриці. Водночас відзначимо, що при опрацюванні моделі трансформації суспільства, яка базується на трьох матрицях: східної, командно-адміністративної (X-матриця), західної, ринкової (Y-матриця) та перехідної, солідарної (Z-матриця) та вивченні особливостей еволюції національної економічної системи, виявлено системні недоліки і закономірності, що супроводжують процеси інституціональної перебудови держави в контексті відтворення її фазової траєкторії за соцієтальними домінантами сталого розвитку.

З'ясовано, що суспільству наразі не можна нав'язати невластиві йому інституції та суб'єктивним чином замінити один інститут іншим (що є більш ефективним в іншій країні). Для цього необхідно набуті і сформувані певні історичні, культурні, матеріально-технічні передумови, тобто система повинна розвиватися, не змінюючи своєї структури, підпорядковуючи всі процеси монолітній організованості.

3.2. Запровадження обґрунтованої методики оцінювання як основи залучення інвестиційних ресурсів в економіку регіону

Результати проведених досліджень авторами [35] свідчать, що наявність широкого кола показників при проведенні оцінювання може призвести до зменшення питомої ваги найбільш впливових факторів, збільшити вірогідність похибки при оцінюванні та прогнозуванні, і направити центральні й місцеві органи влади на впровадження

комплексу заходів по покращенню значень несуттєвих для регіонів показників. Враховуючи зазначене, для проведення достовірної оцінки соціально-економічного розвитку, необхідно визначити вплив кожного із запропонованих показників на загальний результативний показник, за яким умовно можна виявити стан справ в країні взагалі та в окремому регіоні зокрема. Для цього пропонуємо використовувати формулу для обчислення коефіцієнтів парної кореляції, а саме:

$$r_{yxj} = \frac{\sum_{i=1}^n Y_i * X_{j,i} - \left(\sum_{i=1}^n Y_i * \frac{\sum_{j=1}^n X_{j,i}}{n} \right)}{\sqrt{\left[\sum_{i=1}^n Y_i^2 - \frac{(\sum_{i=1}^n Y_i)^2}{n} \right] * \left[\sum_{i=1}^n X_{j,i}^2 - \frac{(\sum_{i=1}^n X_{j,i})^2}{n} \right]}}, \quad (3.1)$$

де r_{yx} – коефіцієнт парної кореляції;

j – порядковий номер фактору;

i – порядковий номер періоду, що аналізується;

n – кількість періодів, що аналізуються;

$X_{j,i} > 0, Y_i > 0$.

Основні показники, за якими доцільно проводити оцінювання рівня економічного розвитку регіонів, відображено у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Основні показники, за якими доцільно проводити оцінювання рівня соціально-економічного розвитку регіонів

Умовне скорочення	Показник
X_1	Реальний наявний дохід населення, у % до відповідного періоду попереднього року
X_2	Індекс капітальних інвестицій, у % до відповідного періоду попереднього року

Продовження табл. 3.2

Умовне скорочення	Показник
X_3	Темп росту прямих іноземних інвестицій в економіці області, у % до попереднього року
X_4	Індекс промислової продукції, у % до попереднього року
X_5	Індекс сільськогосподарської продукції, у % до попереднього року
X_6	Питома вага промислових підприємств, що займалися інноваціями
X_7	Економічно активне населення у віці 15-70 років, тис. осіб
Y	Індекс фізичного обсягу валового регіонального продукту (у цінах попереднього року, %)

* Джерело: побудовано автором на підставі результатів опитування [60]

Необхідна статистична інформація для визначення обґрунтованості запровадження моделі оцінювання економічного розвитку Херсонської області у динаміці 2004-2019 роках наведено у таблиці 3.3. Використовуючи формулу 3.1 для обчислення коефіцієнтів парної кореляції та проведені розрахунки у додатку В, у таблиці 3.4. відображено встановлений кореляційний зв'язок.

Таблиця 3.4

Кореляційний зв'язок між результативним показником та визначеними чинниками

Кореляційний зв'язок	Характеристика
$r_{yx1} = 0,4411$	Зв'язок між Y та X_1 вважається середнім
$r_{yx2} = 0,5706$	Зв'язок між Y та X_2 вважається вище середнього
$r_{yx3} = 0,4114$	Зв'язок між Y та X_3 вважається середнім
$r_{yx4} = 0,0718$	Зв'язок між Y та X_4 майже відсутній
$r_{yx5} = 0,7405$	Зв'язок між Y та X_5 вважається вище середнього
$r_{yx6} = -0,1227$	Зв'язок між Y та X_6 майже відсутній
$r_{yx7} = 0,2559$	Зв'язок між Y та X_7 вважається нижчим за середній

* Джерело: розраховано автором

Таблиця 3.3

Необхідна статистична інформація для визначення обґрунтованості запровадження моделі оцінювання економічного розвитку Херсонської області у динаміці 2004-2019 роках*

Роки	Індекси фізичного обсягу валового регіонального продукту (у цінах попереднього року, %) (Y)	Реальний наявний дохід населення, у % до відповідного періоду попереднього року (X ₁)	Індекс капітальних інвестицій, у % до відповідного періоду попереднього року (X ₂)	Темп росту прямих іноземних інвестицій в економіці області, % до попереднього року (X ₃)	Індекси промислової продукції, % до попереднього року (X ₄)	Індекси сільськогосподарської продукції, % до попереднього року (X ₅)	Питома вага промислових підприємств, що займалися інноваціями (X ₆)	Економічно активне населення у віці 15-70 років, тис. осіб (X ₇)
2004	111,2	121,8	140,0	144,0	97,7	140,2	13,3	535,1
2005	99,2	124,1	102,4	117,5	88,1	100,4	11,9	548,9
2006	104,0	109,6	123,3	116,8	81,2	106,0	11,7	553,0
2007	100,4	115,9	132,6	136,5	109,4	80,9	13,6	551,3
2008	109,8	104,1	132,8	110,8	101,2	141,8	12,7	553,6
2009	93,0	88,2	48,0	93,1	91,6	101,2	12,2	538,0
2010	101,8	118,1	79,1	103,3	100,5	102,9	17,7	534,9
2011	103,8	108,1	149,3	101,7	93,1	122,4	26,5	528,5
2012	100,2	111,3	87,9	133,4	104,7	83,6	26,1	523,4
2013	101,1	108,9	81,9	109,4	92,4	117,7	23,6	524,6
2014	99,7	85,2	86,1	75,7	96,4	105,1	24,2	499,8
2015	98,7	89,2	119,4	101,3	98,1	105,0	20,7	496,6
2016	102,8	101,6	135,8	86,7	102,0	103,7	18,1	496,9
2017	100,5	107,5	150,7	109,3	103,2	99,6	15,5	497,2
2018	100,6	107,9	89,3	91,1	101,1	100,5	14,4	499,5
2019	101,9	104,7	166,1	110,8	104,4	104,7	13,3	503,8

*Джерело: побудовано автором на підставі [21]

Отримані результати свідчать про майже відсутній зв'язок між запропонованими показниками та загальним результативним фактором (за винятком трохи вище середнього зв'язку між Y та X_5 (індекс сільськогосподарської продукції), що безпосередньо пов'язано із специфікою Херсонської області.

Крім проблем із визначенням ключових показників суттєво спотворює стан справ на місцевому рівні використання методик оцінювання виключно із врахуванням місця адміністративно-територіальної одиниці у досліджуваній групі. Зазначене не дозволяє врахувати рівень коливань між максимальним та мінімальним значенням, а отже й отримані результати можуть суттєво відрізнятися залежно від обраної методики оцінювання.

У таблиці 3.5 відобразимо результати розрахунку комплексного коефіцієнту оцінювання результатів діяльності районних державних адміністрацій Херсонської області за I півріччя 2020 року із використанням методики, передбаченої постановою Кабінету Міністрів України від 9 червня 2011 року № 650.

У таблиці 3.6 проведемо порівняння результатів оцінювання із використанням обох методик.

Отримані результати свідчать, що майже за всіма досліджуваними об'єктами відбувається зміна місця в рейтингу в залежності від обраної методики. Коливання у місцях йде від зниження на вісім пунктів у Великоолександрівському районі до зростання на вісім пунктів у Голопристанському районі. Зазначене свідчить про суттєве спотворення отриманих результатів і не можливість їх повноцінного врахування під час розроблення відповідних програм та стратегій соціально-економічного розвитку.

Таблиця 3.5

**Розрахунок комплексного коефіцієнту оцінювання результатів діяльності районних державних
адміністрацій Херсонської області за I півріччя 2020 року (за 9 показниками)***

Райони	Урожайність зернових культур в сільсько-господарських підприємствах	Урожайність озимої пшениці в сільсько-господарських підприємствах	Темп зростання (зменшення) доходів місцевих бюджетів (без трансфертів), відсотків до попереднього року	Доходи місцевих бюджетів (без трансфертів) у розрахунку на одну особу населення	Темп зростання (зменшення) податкового боргу за грошовими зобов'язаннями платників податків, відсотків до початку року	Середньомісячна заробітна плата одного працюючого	Темп зростання (зменшення) середньомісячної заробітної плати, відсотків до відповідного періоду попереднього року	Сума заборгованості з виплати заробітної плати, відсотків до фонду оплати праці за останній місяць звітного періоду	Частка сумарної потужності котелень на альтернативних видах палива в регіоні, відсотків до загальної потужності котелень регіону
	коефіцієнт	коефіцієнт	коефіцієнт	коефіцієнт	коефіцієнт	коефіцієнт	коефіцієнт	коефіцієнт	коефіцієнт
Бериславський	0,408602	0,407	0,733	0,4240363	1	0,3329	0,4113	0,02703	0,318486
Білозерський	0,688172	0,725	0,5889	0,5283447	0,1676511	0,1888	0,303	0	0,447661
Великопетитський	0,231183	0,26	0,6577	0,0623583	0,0479425	0,7673	0,5758	0	0,265033
Великоолександрівський	0,311828	0,388	0,6737	0,2743764	0,023922	0,4321	0,7359	0,2027	0,348552
Верхньорогачицький	0,634409	0,601	0,6667	0,7358277	0,0228391	0,7603	0,6537	0	0,678174
Високопільський	1	1	0	0,2029478	0,0093522	0,0319	0,5281	0	0,824053
Генічеський	0,172043	0,333	0,6475	0,1587302	0,0205749	0,4609	0,3983	0,22973	0,085746
Голопристанський	0,252688	0,209	0,5736	1	0,0226423	0,745	1	0	0,694878
Горностаївський	0,349462	0,322	1	0,4058957	0	1	0,9048	0	0
Іванівський	0	0,217	0,7119	0,1723356	0,0086631	0,3028	0,5758	0	0,089087
Каланчацький	0,064516	0	0,608	0,0238095	0,0284505	0,1221	0	0	0,653675
Каховський	0,016129	0,229	0,6571	0,0306122	0,0187045	0,5118	0,7316	0	0,635857
Нижньосірогоський	0,5	0,481	0,5851	0	0,0198858	0,2601	0,9481	0	0,5902
Нововоронцовський	0,327957	0,337	0,7068	0,8594104	0,1027761	0,4685	0,4286	0	0,697105
Новотроїцький	0,27957	0,368	0,6444	0,2902494	0,0297303	0,4589	0,3117	1	0,393096
Скадовський	0,322581	0,271	0,5704	0,414966	0,0337665	0,5489	0,3723	0,2027	1
Олешківський	0,462366	0,713	0,6023	0,600907	0,1304391	0	0,8831	0	0,321826
Чаплинський	0,370968	0,55	0,6737	0,2619048	0,0403623	0,3987	0,5281	0	0,595768

* Джерело: розраховано автором

**Комплексне оцінювання результатів діяльності районних
державних адміністрацій Херсонської області
за I півріччя 2020 року (за 9 показниками)***

Адміністративно-територіальна одиниця	Місце за методикою, передбаченою розпорядженням голови Херсонської обласної державної адміністрації від 20 січня 2017 року № 14	Місце за методикою, передбаченою постановою Кабінету Міністрів України від 9 червня 2011 року № 650	Відхилення
1	2	3	4 = 3 - 2
Бериславський	17	16	-1
Білозерський	11	10	-1
Великопетиський	5	5	0
Великоолександрівський	15	7	-8
Верхньорогачицький	18	18	0
Високопільський	7	9	2
Генічеський	4	3	-1
Голопристанський	9	17	8
Горностаївський	8	15	7
Іванівський	2	2	0
Каланчацький	1	1	0
Каховський	3	4	1
Нижньосірогоський	5	6	1
Нововоронцовський	16	14	-2
Новотроїцький	9	13	4
Скадовський	14	12	-2
Олешківський	13	11	-2
Чаплинський	12	8	-4

*Джерело: розраховано автором

Потрібно враховувати, що адекватний сучасному рівню розвитку продуктивних сил механізм стимулювання соціально-економічного розвитку повинен, щонайменше, забезпечувати досягнення всієї системи цілей розвитку господарства у регіоні; будуватися на принципах демократичності управління; органічно вписуватися в економічну, політичну і організаційну структуру держави; бути гнучким, здатним перебудовуватися з урахуванням специфіки розвитку кожного регіону; враховувати інтереси всіх соціальних груп населення.

ВИСНОВКИ

Дослідження, проведені у кваліфікаційній роботі (проекті), свідчать про важливість та необхідність удосконалення процесів формування механізму стимулювання економічного розвитку регіонів, та дозволяють зробити наступні висновки:

1. Обґрунтовано, що головна мета політики регіонального розвитку полягає у створенні умов для розвитку всіх зацікавлених регіонів, підприємств і громадян, для розкриття і розвитку їх цільових здібностей і підприємливості з урахуванням територіальної специфіки.

2. Встановлено, що стимулювання – це процес впливу на суб'єкт діяльності, спрямований на внесення коректив у мотиви його дій. Виявлено, що деякі дослідники ототожнюють стимули і інтереси, а стимулювання представляють як об'єктивну основу економічних інтересів. Процес стимулювання повинен передбачати обов'язковий комплекс стимулюючих впливів ззовні, які викликають дії, спрямовані на реалізацію відповідних цілей господарювання і досягнення бажаного результату. Формування механізму стимулювання розвитку регіону має базуватися на спільності різних економічних інтересів (громадських, колективних, особистісних, галузевих або секторних, державних і регіональних), а також враховувати спектр соціальних інтересів населення.

3. Доведено, що взаємодія і співпраця України з міжнародними економічними організаціями є важливим фактором здійснення структурної перебудови національної економіки, створення більш привабливого інвестиційного клімату, впровадження інноваційного досвіду інших країн у вітчизняну практику господарювання, залучення і використання іноземних капіталів, інтеграції на світові ринки.

4. Обґрунтовано, що своєрідність регіональних проблем України обумовлено становленням нового геополітичного простору і

принципово нової моделі економічного розвитку. Фундаментальною причиною економічної нерівності регіонів є концентрація економічної діяльності на територіях, які мають конкурентні переваги і визначаються такими факторами, як забезпеченість природними ресурсами, вигідне географічне розташування, агломераційний ефект, рівень людського капіталу, інституційне середовище. Взаємодія регіонів в існуючій просторовій конфігурації характеризується збереженням розриву в темпах зростання економіки між окремими суб'єктами. Пошук оптимальних пропорцій регіонального розвитку - вкрай складне завдання, яке змінюється в залежності від конкретних умов розвитку.

5. Результати проведеного дослідження наукових праць авторів щодо сучасних підходів, які застосовуються як для оцінки соціально-економічного розвитку країни та її територій, так і щодо окремих їх складових свідчать, що на даний час не існує методики, яка дозволяє комплексно оцінити стан соціально-економічного розвитку.

6. Обґрунтовано доцільність застосування підходу, заснованого на фундаментальних розробках в області дослідження економічної нерівності, а в якості додаткового критерію оцінки феномена слід використовувати традиційний інструмент оцінки нерівномірності – децільне відношення. Простота інтерпретації даних інтегральної комплексної оцінки робить доцільним застосування вказаного підходу також в дослідженнях асиметричності соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

7. Встановлено, що для кожної адміністративно-територіальної одиниці (міста, села, селища) запровадження механізмів стимулювання місцевого економічного розвитку має свою специфіку. Разом з тим, їх органічне поєднання відповідно до принципів формування конкурентного середовища, розблокування місцевої економічної ініціативи, оптимальне використання наявних на місцевому рівні ресурсів становить основу для процвітання регіонів і країни в цілому,

для поліпшення рівня життя та добробуту людини незалежно від місця її проживання. З'ясовано, що суспільству наразі не можна нав'язати невластиві йому інституції та суб'єктивним чином замінити один інститут іншим (що є більш ефективним в іншій країні). Для цього необхідно набуті і сформувані певні історичні, культурні, матеріально-технічні передумови, тобто система повинна розвиватися, не змінюючи своєї структури.

8. При залучені до експертної комісії провідних фахівців було визначено основні показники, що характеризують рівень економічного розвитку регіону. Використовуючи економіко-математичні моделі було виявлено, що між усіма запропонованими факторами та загальним результативним показником, за яким можливе проведення оцінювання рівня економічного розвитку регіону, майже не простежується суттєвого зв'язку, що безпосередньо пов'язано із постійним внесенням змін у методику розрахунків ключових показників.

Обґрунтовано, що адекватний сучасному рівню розвитку продуктивних сил механізм стимулювання соціально-економічного розвитку повинен, щонайменше, забезпечувати досягнення всієї системи цілей розвитку господарства у регіоні; будуватися на принципах демократичності управління; органічно вписуватися в економічну, політичну і організаційну структуру держави; бути гнучким, здатним перебудовуватися з урахуванням специфіки розвитку кожного регіону; враховувати інтереси всіх соціальних груп населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамов Б. І. Організаційно економічні основи управління розвитком міст. К.: Грот, 1998. 215 с.
2. Активизация социально-экономического развития городов и регионов. Евроград. 1998. № 10. С. 5–20.
3. Алексеев О. Б. Стратегическое управление в государственном и муниципальном секторах. М., Экономика, 2000. 259 с.
4. Альтернатива депозитам: як громадам ефективно використати тимчасово вільні кошти місцевих бюджетів [Електронний ресурс]. <https://decentralization.gov.ua/news/10751>
5. Амоша О. Стратегія вдосконалення господарського механізму. Вісник. 2001. №1. С. 7–12.
6. Аналітична записка. Огляд ситуації щодо впровадження партнерств міських та сільських територіальних громад в умовах децентралізації та змін у державній регіональній політиці в Україні (короткий виклад) [Електронний ресурс]. <https://www.csi.org.ua/news/analitychna-zapyska-oglyad-sytuatsiyi-shhodo-vprovadzhennya-partnerstv-miskyh-ta-silskyh-terytorialnyh/>
7. Балабанов Г. В. Територіальний соціально-економічний моніторинг в Україні. К.: Нора-друк, 2001. 58 с.
8. Без'язичний В., Мамонова В. Формування стратегії соціально-економічного розвитку регіонів. Актуальні проблеми державного управління. 2000. №1. С. 108–117.
9. Біленчук П. Д., Кравченко В. В., Підмогильний М. В. Місцеве самоврядування в Україні: навч. посіб. К.: Атіка, 2000. 34 с.
10. Борецько В. І. Екологізація промисловості як метод вирішення економічних проблем. Науково-технічний збірник: Гідромеліорація та гідротехнічне будівництво. Вип. 23. Рівне: УДАВГ, 1998. С. 265–268.

11.Булеца Н. В. Міжнародний досвід бюджетного регулювання соціально-економічного розвитку регіонів. Схід. 2015. № 8 (140), 3–7.

12.Булеца Н. В. Регулювання міжбюджетних відносин при забезпеченні соціально-економічного розвитку регіонів. Технологічний аудит і резерви виробництва. 2016. № 1/3(27), С. 24–29.

13.Булеца Н. В. Фіскальна децентралізація та соціально-економічний розвиток регіонів. Ефективна економіка, 12. 2015. Електронне наукове фахове видання. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?n=12&y=2015>.

14.Бутко М. П. Глобалізаційні виклики та національний зміст продовольчої кризи: регіональний вимір. Ніжин: ТОВ “Видавництво “Аспект-Поліграф”, 2012. 352 с.

15.Бюджетний календар для громади [Електронний ресурс]. Retrieved from <https://decentralization.gov.ua/news/10699>

16.Геець В. М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку. НАН України; Ін-т екон. та прогноз. НАН України. К., 2009. 864 с.

17.Геець В. М. Трансформація моделі економіки України: ідеологія, протиріччя, перспективи. К.: Логос, 1999. 497 с.

18.Голиков А. П. Регионы Украины: поиск стратегии оптимального развития. Харьков, 1994

19.Голиков А. П. Стратегия регионального развития: [учебное пособие]. Харьков: ХНУ, 2001.

20.Гомольська Н. І., Шмигаль Д. А. Наука та наукове обслуговування як інноваційна галузь ринкової економіки. Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Механізми управління ефективністю інновацій у регіоні: Зб. наук. пр. Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2005. Вип.1. С. 118-126.

21.Державна служба статистики України [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

22. Державні цільові програми та упорядкування програмного процесу в бюджетній сфері / За ред. В. М. Гейця. – К. : Наукова думка, 2008. 383 с.

23. Джон П. Кретцман, Джон Л. Макнайт. Розбудова громад за рахунок власних ресурсів. Шлях до відкриття й мобілізації ресурсів громади. Київ, Четверта хвиля. 2006. 256 с.

24. Епифанов А. А. Механизм регулирования комплексного социально-экономического развития областного региона в условиях перехода к рынку. Харьков: Основа, 1993.

25. Епифанов А. А. Экономические основы регионализации управления в новых условиях хозяйствования. Харьков: Основа, 1993.

26. Жебчук Р. Л. Оцінювання податкового потенціалу як елементу бюджетного потенціалу в процесі бюджетного планування. Економіка розвитку. 2014. № 3. С. 68–74.

27. Інструменти місцевої демократії та способи впливу членів територіальної громади на органи місцевого самоврядування та їх посадових осіб. Успішна територіальна громада: будуємо разом / Бриль М., Врублевський О., Данчева О., Сеїтосманов А., Чубаров Е. Харків : Видавничий будинок Фактор, 2018. 128 с.

28. Ковальська Л. Л. Теоретичні аспекти формування інфраструктури регіону. Формування та розвиток економіки в сучасних умовах господарювання : зб. тез доп. Всеукр. наук. – практ. конф., 23-24 грудня, 2011 р. Луцьк, 2010. С. 20–22.

29. Кондіус І. С. Теоретичні та прикладні засади прогнозування стійкого розвитку регіону. Севастополь: Севастопольський центр перепідготовки та підвищення.

30. Лисюк В. М., Шарапа І. В., Макаренко С. М., Олійник Н. М. Обґрунтування оптимальної моделі прогнозування соціально-економічного розвитку регіону. Таврійський науковий вісник. Вип. № 82 Херсон, 2012. С. 249–254.

31.Лозова О. В. Основні тенденції соціального розвитку України. Сучасні національні економічні моделі: проблеми та перспективи розвитку : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф., 24 груд. 2010 р. Сімферополь : Кримський інститут бізнесу, 2010. Т. II. С. 76–78.

32.Мазур Г. Ф. Принципи прогнозування соціально-економічного розвитку регіону. Менеджмент XXI століття: проблеми і перспективи [колективна монографія]. Умань : УНУС, 2011. С. 344–347.

33.Макаренко С. М. Інвестиційно-інноваційні пріоритети створення ресурсної бази розвитку підприємства. Економічний простір: Збірник наукових праць. 2009. № 23/2. Дніпропетровськ, С. 20–25.

34.Макаренко С. М., Олійник Н. М. Обґрунтування необхідності забезпечення економічного зростання суб'єктів господарювання регіону як складової частини загальнодержавного розвитку. Таврійський науковий вісник: Науковий журнал. Херсон: Грінь Д.С., 2011. Вип. 75. С. 270–275.

35.Макаренко С. М., Олійник Н. М., Звонарьова О. І. Удосконалення методів оцінювання соціально-економічного розвитку регіонів. Електронне наукове фахове видання «Східна Європа: економіка, бізнес та управління». Випуску № 6 (23). С. 158–163

36.Макаров М. О. Формування та розвиток регіональної інноваційної політики: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка»; ДВНЗ «Ужгород. нац. ун-т». Ужгород, 2010. 20 с.

37.Макогон Ю. В. Привлечение иностранных инвестиций и свободные экономические зоны. Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект Донецк: «Регион». 1999. С. 141.

38.Мірзодаєва Т. В. Засади вирівнювання територіальних диспропорцій в контексті економічної безпеки регіонів. Економічний простір. 2009. № 21. С. 138–146.

39.Міські ради як емітенти облігацій місцевих позик. Емісія облігацій комунальних підприємств та місцевих позик: практичний посібник / В. І. Козак, С.О. Москвін. К. : DESPRO, 2017. 106 с.

40.Морозов Е. А. Социальная политика как инструмент совершенствования муниципального управления. Институциональная трансформация экономики на постсоветском пространстве: сборник статей Международной научной конференции 17 – 18 ноября 2011 г. Кемерово : ООО ПК «Офсет», 2011. С. 192–196.

41.Нижник Н., Мосов С. Механізм розроблення та ухвалення рішень у системі державного управління. Вісник УАДУ при Президентіві України. 1998. №4. С. 35-39.

42.Новий формат стратегії і тактики соціально-економічного розвитку України: людина, громада, держава. К.: ВД "Корпорація", 2005. 383 с.

43.Овчаренко Т., Бочі А. Як громадам покращити стратегічне та адміністративне управління? Рекомендації за результатами оцінювання фінансового управління громад. DOBRE: практики. 2016. Київ.

44.Овчаренко Т., Бочі А. Як правильно скласти, затверджувати та виконувати бюджет об'єднаній територіальній громаді? Рекомендації за результатами оцінювання фінансового управління громад. DOBRE: практики. 2018. Київ.

45.Павлюк К. В. Проблеми формування бюджету розвитку. Фінанси України. 2000. №1. С. 59–65.

46.Петрушенко Ю. М. Соціально-економічний розвиток регіону: розвиток території через розвиток громад. Міжнародна стратегія економічного розвитку регіону: матер. II міжнар. наук.-практ. конф. 18 – 20 травня 2011 р. Суми : Сумський державний університет, 2011. С. 154–156.

47.Присенко Г. В. Прогнозування соціально-економічних процесів: навч. посібник. К. : КНЕУ, 2005. 378 с.

48. Про запровадження проведення оцінки результатів діяльності Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій: постанова Кабінету Міністрів України від 9 червня 2011 року № 650. Кабінет Міністрів України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/650-2011-%D0%BF>.

49. Про моніторинг та оцінку результативності реалізації державної регіональної політики: розпорядження голови Херсонської обласної державної адміністрації від 20 січня 2017 року № 14. Херсонська обласна державна адміністрація, 2017. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/0B7sFTG7spXvTbV9NWDNWVFJjR1E>.

50. Рибачок С. А., Макаренко С. М. Формування оптимального податкового навантаження як основи виплати гідної заробітної плати працівникам підприємства. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: «Міжнародні економічні відносини та світове господарство». № 14/2. 2017. С. 99–102.

51. Соловйова Н. І., Макаренко С. М., Олійник Н. М. Методологічна коректність прогнозного оцінювання параметрів соціально-економічного розвитку регіонів. Актуальні проблеми економіки. 2016. № 11 (185). С. 268–277.

52. Співпраця громад: кращі практики місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування червень, 2018/№ 6 [Електронний ресурс] <https://i.factor.ua/ukr/journals/ms/2018/june/issue-6/article-37252.html>.

53. Стимулювання економічного зростання на місцевому рівні : аналіт. доп. / С. О. Біла, О. В. Шевченко, М. О. Кушнір, В. І. Жук [та ін.]. – К. : НІСД, 2013. – 88 с.

54. Сурцева А. А. Региональный социальный контракт власти и бизнеса (на примере Кемеровской области). Научные труды ДНТУ. Серия: экономическая. Выпуск 40-1. Донецк: ДонНТУ, 2011 С. 26–32.

55.Ткачук А. Ф. Внутрішні та зовнішні ресурси для розвитку громади або Чому брак грошей не є первинною проблемою громади? (навчальний модуль) / Анатолій Ткачук, Маркіян Дацишин. К. : ІКЦ «Легальний статус», 2016. 152 с.

56.У розвинених країнах світу. Планування та виконання місцевих бюджетів на основі програмно-цільового методу: Навчальний посібник / [за заг. ред. В. В.Зубенка]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-II) впровадження». [6-те видання, випр. та доп.]. К., 2017. 144 с.

57.Удовиченко В. П. Вплив фінансово-економічної кризи на місцевий соціально-економічний розвиток у контексті міжнародного досвіду. Економічний часопис-XXI. 2011. № 3–4. С. 62–65.

58.Юрманова Е. А. Государство благосостояния и сектор социальной экономики: формирование механизма институционального взаимодействия. Научные труды ДНТУ. Серия: экономическая. Выпуск 40-2. Донецк: ДонНТУ, 2011 С. 205–212.

59.Makarenko, S. M., Oliinyk, N. M., & Kazakova, T. S. Improving the method approach to the rating evaluation of employees as professional career development. *Baltic Journal of Economic Studies*, 2018. Vol. 4, no. 5 December, pp. 179–187. <http://dx.doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-5-179-187>

60.Tyukhtenko N., Makarenko S., Oliinyk N., Gluc K., Portugal Ed., & Rybachok S. (2019). Innovative development of the regions: cooperation between enterprises and state institutions. *Marketing and Management of Innovations*, 3, 354-365. <http://doi.org/10.21272/mmi.2019.3-27>.

**Показники оцінки діяльності Ради міністрів Автономної Республіки
Крим, обласних, Київської та Севастопольської
міських держадміністрацій***

№ п/п	Найменування показника	Періодичність подання даних
Економічний розвиток		
1.	Індекс фізичного обсягу валового регіонального продукту, відсотків до попереднього року	щороку
2.	Індекс промислової продукції, відсотків до відповідного періоду попереднього року	щокварталу
3.	Індекс промислової продукції у виробництві харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, відсотків до відповідного періоду попереднього року	щокварталу
4.	Обсяг реалізованої промислової продукції у розрахунку на одиницю населення, гривень	щокварталу
5.	Індекс обсягу сільськогосподарського виробництва, відсотків до відповідного періоду попереднього року	щокварталу
6.	Обсяг виробництва сільськогосподарської продукції на 100 гектарів сільськогосподарських угідь, гривень на гектар	щокварталу
7.	Індекс обсягу виробництва продукції рослинництва, відсотків до відповідного періоду попереднього року	щокварталу
8.	Індекс обсягу виробництва продукції тваринництва, відсотків до відповідного періоду попереднього року	щокварталу
9.	Обсяг виробництва продукції сільського господарства у розрахунку на одиницю сільського населення (у постійних цінах), гривень	щокварталу
10.	Індекс продукції будівництва, відсотків до відповідного періоду попереднього року	щокварталу
11.	Рівень оплати за спожиту електроенергію наростаючим підсумком з початку року, відсотків	щокварталу
12.	Рівень оплати за спожитий природний газ наростаючим підсумком з початку року, відсотків	щокварталу
13.	Темп зростання (зменшення) обсягу експорту товарів, відсотків до відповідного періоду попереднього року	щокварталу
14.	Коефіцієнт покриття експортом імпорту	щокварталу
Інвестиційна та інноваційна діяльність		
15.	Темп зростання (зменшення) обсягу капітальних інвестицій, відсотків до відповідного періоду попереднього року	щокварталу
16.	Обсяг капітальних інвестицій (крім інвестицій з державного бюджету) у розрахунку на одиницю населення наростаючим підсумком з початку року, гривень	щокварталу
17.	Темп зростання (зменшення) обсягу прямих іноземних інвестицій, відсотків до обсягів на початок року	щокварталу
18.	Обсяг прямих іноземних інвестицій у розрахунку на одиницю населення наростаючим підсумком з початку інвестування, доларів США	щокварталу

Продовження додатку А

№ п/п	Найменування показника	Періодичність подання даних
19.	Частка інноваційно активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств, відсотків	щороку
20.	Частка реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції, відсотків	щороку
Державні фінанси		
21.	Рівень виконання доходів загального фонду місцевих бюджетів, відсотків до затверджених органами місцевого самоврядування річних показників	щокварталу
22.	Темп зростання (зменшення) доходів місцевих бюджетів (без трансфертів), відсотків до відповідного періоду попереднього року	щокварталу
23.	Обсяг податкових надходжень до місцевих бюджетів у розрахунку на одиницю населення, гривень	щокварталу
24.	Темп зростання (зменшення) податкового боргу за податковими зобов'язаннями платників (без пені) до зведеного бюджету, відсотків до початку року	щокварталу
25.	Темп зростання (зменшення) заборгованості із страхових внесків економічно активних платників до Пенсійного фонду України, відсотків до початку року	щокварталу
26.	Темп зростання (зменшення) власних надходжень до Пенсійного фонду України, відсотків до відповідного періоду минулого року	щокварталу
27.	Темп зростання (зменшення) заборгованості із сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування економічно активних платників, відсотків до початку року	щокварталу
Підтримка бізнесу		
28.	Обсяг коштів обласного (республіканського, міського) бюджету, спрямованих на фінансово-кредитну підтримку суб'єктів малого підприємництва у розрахунку на 10 тис. малих підприємств, тис. гривень	щороку
29.	Кількість об'єктів інфраструктури підтримки малого та середнього підприємництва (бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів, фондів підтримки підприємництва) на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць	щороку
30.	Частка середніх підприємств у загальній кількості підприємств, відсотків	щороку
31.	Частка малих підприємств у загальній кількості підприємств, відсотків	щороку
32.	Кількість середніх підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць	щороку
33.	Кількість малих підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць	щороку
34.	Частка найманих працівників середніх підприємств у загальній кількості найманих працівників, відсотків	щороку
35.	Частка найманих працівників малих підприємств у загальній кількості найманих працівників, відсотків	щороку
36.	Частка обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) середніх підприємств у загальному обсязі реалізованої продукції (робіт, послуг), відсотків	щороку

Продовження додатку А

№ п/п	Найменування показника	Періодичність подання даних
37.	Частка обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) малих підприємств у загальному обсязі реалізованої продукції (робіт, послуг), відсотків	щороку
38.	Площа земельних ділянок, наданих суб'єктам підприємницької діяльності для розвитку бізнесу, в розрахунку на одиницю населення, кв. метрів	щороку
Споживчий ринок		
39.	Темп зростання (зменшення) обороту роздрібної торгівлі, відсотків до відповідного періоду попереднього року	щокварталу
40.	Абсолютний приріст обсягу обороту роздрібної торгівлі у розрахунку на одиницю населення до відповідного періоду попереднього року, гривень	щокварталу
41.	Абсолютний приріст обсягу реалізованих послуг у розрахунку на одиницю населення до відповідного періоду попереднього року, гривень	щокварталу
42.	Індекс споживчих цін на продукти харчування, відсотків до грудня попереднього року	щокварталу
Населення та ринок праці		
43.	Приріст (зменшення) чисельності наявного населення, відсотків до початку року	щокварталу
44.	Рівень безробіття населення у віці 15 - 70 років (за методологією МОП), відсотків до економічно активного населення відповідного віку	щокварталу
45.	Рівень зайнятості населення у віці 15 - 70 років, відсотків до населення відповідного віку	щокварталу
46.	Індекс реальної заробітної плати, відсотків до відповідного періоду попереднього року	щокварталу
47.	Частка штатних працівників, які повністю відпрацювали місячну норму часу і мали нарахування в межах мінімальної заробітної плати, відсотків до загальної кількості штатних працівників	щокварталу
48.	Темп зростання (зменшення) заборгованості з виплати заробітної плати, відсотків до початку року	щокварталу
49.	Сума заборгованості з виплати заробітної плати, відсотків до фонду оплати праці за останній місяць звітного періоду	щокварталу
50.	Співвідношення кількості створених та ліквідованих робочих місць, відсотків	щокварталу
Житлово-комунальне господарство		
51.	Темп зростання (зменшення) обсягу введення в експлуатацію житла, відсотків до відповідного періоду попереднього року	щокварталу
52.	Обсяг введення в експлуатацію житла у розрахунку на 10 тис. населення, кв. метрів загальної площі	щокварталу
53.	Питома вага протяжності теплових та парових мереж, що перебувають у ветхому та аварійному стані, відсотків до загальної протяжності таких мереж	щороку
54.	Питома вага протяжності водопровідних мереж, що перебувають у ветхому та аварійному стані, відсотків до загальної протяжності таких мереж	щороку

Продовження додатку А

№ п/п	Найменування показника	Періодичність подання даних
55.	Питома вага протяжності каналізаційних мереж, що перебувають у ветхому та аварійному стані, відсотків до загальної протяжності таких мереж	щороку
56.	Питома вага населення, яке проживає у ветхих та аварійних житлових будинках, у загальній кількості населення, відсотків	щороку
57.	Рівень виконання показника щодо створення об'єднань співвласників багатоквартирних будинків, відсотків до запланованого на кінець звітнього року	щороку
58.	Темп зростання (зменшення) заборгованості населення з оплати житлово-комунальних послуг, відсотків до початку звітнього року	щокварталу
Освіта та охорона здоров'я		
59.	Охоплення дітей дошкільного віку (від трьох до шести (семи) років) всіма формами дошкільної освіти, відсотків	щороку
60.	Охоплення дітей старшого дошкільного віку (п'ять років) всіма формами дошкільної освіти, відсотків	щороку
61.	Чисельність дітей у дошкільних навчальних закладах у розрахунку на 100 місць, осіб	щороку
62.	Планова ємність амбулаторно-поліклінічних закладів, кількість відвідувань за зміну на 10 тис. населення	щороку
63.	Кількість сільських населених пунктів з чисельністю населення до 1000 жителів, у яких розташовані фельдшерсько-акушерські пункти, відсотків до загальної кількості таких сільських населених пунктів	щороку
64.	Кількість потерпілих на виробництві з втратою працездатності на один робочий день і більше та із смертельним наслідком на 1000 працюючих, осіб	щороку
65.	Кількість померлих дітей віком до одного року на 1000 народжених живими, проміле	щороку
66.	Кількість осіб, що хворіють на активний туберкульоз, на 100 тис. населення, одиниць	щороку
Захист прав дитини		
67.	Приріст (зменшення) до попереднього року питомої ваги дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які виховуються у сімейних формах виховання, у загальній кількості дітей даної категорії, відсотків	щопівроку
68.	Питома вага дітей (крім дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування), які виховуються в інтернатних закладах, крім спеціальних, спеціалізованих та санаторних шкіл-інтернатів, у загальній кількості дитячого населення, відсотків	щопівроку
69.	Питома вага дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб з їх числа, яким протягом звітнього періоду надано житло, відсотків до загальної кількості дітей даної категорії та осіб з їх числа, які потребують житла	щороку
70.	Кількість дітей шкільного віку, охоплених оздоровленням за бюджетні кошти, відсотків до загальної чисельності дітей шкільного віку	щороку
71.	Кількість дітей шкільного віку, охоплених відпочинком за бюджетні кошти, відсотків до загальної чисельності дітей шкільного віку	щороку

Продовження додатку А

№ п/п	Найменування показника	Періодичність подання даних
72.	Питома вага дітей, охоплених позашкільною освітою, відсотків до загальної кількості дітей шкільного віку	щороку
73.	Питома вага дітей, які потерпіли від злочинів, відсотків до загальної чисельності осіб, які потерпіли від злочинів	щокварталу
74.	Питома вага дітей, які вчинили злочини, у загальній кількості дитячого населення, що проживає в регіоні, відсотків	щокварталу
Рівень злочинності		
75.	Кількість зареєстрованих злочинів на 10 тис. населення	щокварталу
76.	Питома вага злочинів, скоєних неповнолітніми або за їх участю, у загальній кількості злочинів, відсотків	щокварталу
Екологія		
77.	Обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел в розрахунку на одиницю населення, кілограмів	щороку
78.	Темп зростання (зменшення) викидів забруднюючих речовин стаціонарними джерелами в розрахунку на одиницю населення, відсотків до попереднього року	щороку
79.	Темп зростання (зменшення) викидів забруднюючих речовин пересувними джерелами в розрахунку на одиницю населення, відсотків до попереднього року	щороку
80.	Частка відходів, видалених у спеціально відведені місця чи об'єкти або спалених (без отримання енергії), у загальному обсязі утворених відходів, відсотків	щороку
81.	Темп зростання (зменшення) обсягів скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти, відсотків до попереднього року	щороку

*Джерело: складено автором на підставі [49]

**Показники щорічної оцінки соціально-економічного розвитку
районів та міст обласного значення Херсонської області***

№ п/п	Найменування показника
Економічний розвиток	
1.	Урожайність зернових культур в сільськогосподарських підприємствах, всього, ц/га
2.	Урожайність озимої пшениці в сільськогосподарських підприємствах, ц/га
3.	Урожайність соняшнику в сільськогосподарських підприємствах, ц/га
4.	Приріст чисельності поголів'я великої рогатої худоби в сільськогосподарських підприємствах, до відповідного періоду минулого року, всього, голів
5.	Приріст чисельності поголів'я корів в сільськогосподарських підприємствах, до відповідного періоду минулого року, голів
6.	Приріст чисельності поголів'я свиней в сільськогосподарських підприємствах, до відповідного періоду минулого року, голів
7.	Обсяг реалізованої промислової продукції у розрахунку на одну особу населення, грн
8.	Обсяг виконаних будівельних робіт у розрахунку на одну особу населення, грн
9.	Темп зростання (зменшення) обсягу прийнятого в експлуатацію житла, відсотків до відповідного періоду попереднього року
10.	Загальна площа житлового фонду у розрахунку на одну особу населення, кв. м.
11.	Кількість суб'єктів середнього підприємництва у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць
12.	Кількість суб'єктів малого підприємництва (з урахуванням мікропідприємництва) у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення, од.
Інвестиційний розвиток та зовнішньоекономічна співпраця	
13.	Обсяг капітальних інвестицій (крім інвестицій з державного бюджету) у розрахунку на одну особу населення нарастаючим підсумком з початку року, грн
14.	Темп зростання (зменшення) обсягу прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу), відсотків до обсягу на початок року
15.	Обсяг прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) у розрахунку на одну особу населення нарастаючим підсумком з початку інвестування, дол. США
Фінансова самодостатність	
16.	Темп зростання (зменшення) доходів місцевих бюджетів (без трансфертів), відсотків до попереднього року
17.	Доходи місцевих бюджетів (без трансфертів) у розрахунку на одну особу населення, тис. грн
18.	Капітальні видатки місцевих бюджетів (без трансфертів з державного бюджету) у розрахунку на одну особу населення, тис. грн
19.	Темп зростання (зменшення) податкового боргу за грошовими зобов'язаннями платників податків без урахування податкового боргу платників податків, які перебувають у процедурах банкрутства або щодо яких судом прийнято рішення (постанову) про зупинення провадження у справі, відсотків до початку року

Продовження додатку Б

№ п/п	Найменування показника
Ефективність ринку праці	
20.	Середньомісячна заробітна плата одного працюючого, грн
21.	Темп зростання (зменшення) середньомісячної заробітної плати, відсотків до відповідного періоду попереднього року
22.	Співвідношення прийнятих працівників до вибулих, відсотків
23.	Сума заборгованості з виплати заробітної плати, відсотків до фонду оплати праці за останній місяць звітного періоду
Відновлювана енергетика та енергоефективність	
24.	Частка оснащення багатоквартирних житлових будинків побудинковими приладами обліку теплової енергії, відсотків до загальної кількості багатоквартирних будинків, які підлягають оснащенню
25.	Частка сумарної потужності котелень на альтернативних видах палива в регіоні, відсотків до загальної потужності котелень регіону
26.	Частка обсягу теплової енергії, виробленої в районі (місті) з альтернативних видів палива або відновлених джерел енергії за звітний період, відсотків до загального обсягу виробленої теплової енергії в районі (місті) за звітний період
27.	Рівень впровадження енергозберігаючих джерел світла у зовнішньому освітленні населених пунктів району (міста), відсотків до загальної кількості світоточок
Доступність та якість послуг у сфері освіти	
28.	Частка загальноосвітніх навчальних закладів денної форми навчання в сільській місцевості, що використовують у навчально-виховному процесі комп'ютерну техніку, підключену до Інтернету, відсотків до загальної кількості таких закладів
29.	Частка випускників шкіл звітного року з атестатом про повну загальну середню освіту, відсотків до загальної чисельності осіб, прийнятих на початковий цикл навчання до вищих навчальних закладів III - IV рівнів акредитації
30.	Чисельність дітей у дошкільних навчальних закладах у розрахунку на 100 місць, осіб
31.	Частка дітей сільської місцевості, для яких організовано підвезення до місця навчання і додому, відсотків до загальної кількості учнів, які того потребують
32.	Частка випускників загальноосвітніх навчальних закладів, які отримали за результатами зовнішнього незалежного оцінювання з української мови та літератури 160 балів і вище, відсотків до загальної кількості учнів, що проходили тестування з української мови та літератури
33.	Частка випускників загальноосвітніх навчальних закладів, які отримали за результатами зовнішнього незалежного оцінювання з іноземної мови 160 балів і вище, відсотків до загальної кількості учнів, що проходили тестування з іноземної мови
34.	Питома вага дітей, охоплених позашкільною освітою, відсотків до загальної кількості дітей шкільного віку
35.	Загальний коефіцієнт смертності на 1 тис. осіб наявного населення
36.	Кількість живонароджених на 1 тис. осіб наявного населення, проміле
37.	Планова ємність амбулаторно-поліклінічних закладів на 10 тис. осіб населення, тис. відвідувань за зміну

Продовження додатку Б

№ п/п	Найменування показника
38.	Кількість хворих з уперше в житті встановленим діагнозом активного туберкульозу на 100 тис. осіб населення, осіб
Соціальний захист	
39.	Рівень охоплення соціальними послугами осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, територіальними центрами соціального обслуговування, відсотків до загальної кількості таких осіб
40.	Кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, відповідно до первинного обліку на 10 тис. дитячого населення, осіб
41.	Питома вага дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які виховуються у сімейних формах виховання, у загальній кількості дітей даної категорії, відсотків
42.	Темп зростання (зменшення) викидів забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення у розрахунку на одиницю населення, відсотків до попереднього року
43.	Частка відходів, видалених у спеціально відведені місця чи об'єкти або спалених (без отримання енергії), у загальному обсязі утворених відходів, відсотків

*Джерело: складено автором на підставі [50]

Проміжні розрахунки для обчислення коефіцієнтів парної кореляції*

Роки	$Y \cdot X_1$	$Y \cdot X_2$	$Y \cdot X_3$	$Y \cdot X_4$	$Y \cdot X_5$	$Y \cdot X_6$	$Y \cdot X_7$	Y^2	X_1^2	X_2^2	X_3^2	X_4^2
2004	13544,16	15568	16012,8	10864,24	15590,24	1478,96	59503,12	12365,44	14835,24	19600	20736	9545,29
2005	12310,72	10158,08	11656	8739,52	9959,68	1180,48	54450,88	9840,64	15400,81	10485,76	13806,25	7761,61
2006	11398,4	12823,2	12147,2	8444,8	11024	1216,8	57512	10816	12012,16	15202,89	13642,24	6593,44
2007	11636,36	13313,04	13704,6	10983,76	8122,36	1365,44	55350,52	10080,16	13432,81	17582,76	18632,25	11968,36
2008	11430,18	14581,44	12165,84	11111,76	15569,64	1394,46	60785,28	12056,04	10836,81	17635,84	12276,64	10241,44
2009	8202,6	4464	8658,3	8518,8	9411,6	1134,6	50034	8649	7779,24	2304	8667,61	8390,56
2010	12022,58	8052,38	10515,94	10230,9	10475,22	1801,86	54452,82	10363,24	13947,61	6256,81	10670,89	10100,25
2011	11220,78	15497,34	10556,46	9663,78	12705,12	2750,7	54858,3	10774,44	11685,61	22290,49	10342,89	8667,61
2012	11152,26	8807,58	13366,68	10490,94	8376,72	2615,22	52444,68	10040,04	12387,69	7726,41	17795,56	10962,09
2013	11009,79	8280,09	11060,34	9341,64	11899,47	2385,96	53037,06	10221,21	11859,21	6707,61	11968,36	8537,76
2014	8494,44	8584,17	7547,29	9611,08	10478,47	2412,74	49830,06	9940,09	7259,04	7413,21	5730,49	9292,96
2015	8804,04	11784,78	9998,31	9682,47	10363,5	2043,09	49014,42	9741,69	7956,64	14256,36	10261,69	9623,61
2016	10444,48	13960,24	8912,76	10485,6	10660,36	1860,68	51081,32	10567,84	10322,56	18441,64	7516,89	10404
2017	10803,75	15145,35	10984,65	10371,6	10009,8	1557,75	49968,6	10100,25	11556,25	22710,49	11946,49	10650,24
2018	10854,74	8983,58	9164,66	10170,66	10110,3	1448,64	50249,7	10120,36	11642,41	7974,49	8299,21	10221,21
2019	10668,93	16925,59	11290,52	10638,36	10668,93	1355,27	51337,22	10383,61	10962,09	27589,21	12276,64	10899,36
Разом	173998,2	186928,9	177742,4	159349,9	175425,4	28002,65	853910	166060,1	183876,2	224178	194570,1	153859,8

Продовження додатку В

Роки	X_5^2	X_6^2	X_7^2	$X_1 \cdot X_2$	$X_1 \cdot X_3$	$X_1 \cdot X_4$	$X_1 \cdot X_5$	$X_1 \cdot X_6$	$X_1 \cdot X_7$	$X_2 \cdot X_3$	$X_2 \cdot X_4$	$X_2 \cdot X_5$
2004	19656,04	176,89	286332	17052	17539,2	11899,86	17076,36	1619,94	65175,18	20160	13678	19628
2005	10080,16	141,61	301291,2	12707,84	14581,75	10933,21	12459,64	1476,79	68118,49	12032	9021,44	10280,96
2006	11236	136,89	305809	13513,68	12801,28	8899,52	11617,6	1282,32	60608,8	14401,44	10011,96	13069,8
2007	6544,81	184,96	303931,7	15368,34	15820,35	12679,46	9376,31	1576,24	63895,67	18099,9	14506,44	10727,34
2008	20107,24	161,29	306473	13824,48	11534,28	10534,92	14761,38	1322,07	57629,76	14714,24	13439,36	18831,04
2009	10241,44	148,84	289444	4233,6	8211,42	8079,12	8925,84	1076,04	47451,6	4468,8	4396,8	4857,6
2010	10588,41	313,29	286118	9341,71	12199,73	11869,05	12152,49	2090,37	63171,69	8171,03	7949,55	8139,39
2011	14981,76	702,25	279312,3	16139,33	10993,77	10064,11	13231,44	2864,65	57130,85	15183,81	13899,83	18274,32
2012	6988,96	681,21	273947,6	9783,27	14847,42	11653,11	9304,68	2904,93	58254,42	11725,86	9203,13	7348,44
2013	13853,29	556,96	275205,2	8918,91	11913,66	10062,36	12817,53	2570,04	57128,94	8959,86	7567,56	9639,63
2014	11046,01	585,64	249800	7335,72	6449,64	8213,28	8954,52	2061,84	42582,96	6517,77	8300,04	9049,11
2015	11025	428,49	246611,6	10650,48	9035,96	8750,52	9366	1846,44	44296,72	12095,22	11713,14	12537
2016	10753,69	327,61	246909,6	13797,28	8808,72	10363,2	10535,92	1838,96	50485,04	11773,86	13851,6	14082,46
2017	9920,16	240,25	247207,8	16200,25	11749,75	11094	10707	1666,25	53449	16471,51	15552,24	15009,72
2018	10100,25	207,36	249500,3	9635,47	9829,69	10908,69	10843,95	1553,76	53896,05	8135,23	9028,23	8974,65
2019	10962,09	176,89	253814,4	17390,67	11600,76	10930,68	10962,09	1392,51	52747,86	18403,88	17340,84	17390,67
Разом	188085,3	5170,43	4401708	195893	187917,4	166935,1	183092,8	29143,15	896023	201314,4	179460,2	197840,1

Продовження додатку В

Роки	$X_2 * X_6$	$X_2 * X_7$	$X_3 * X_4$	$X_3 * X_5$	$X_3 * X_6$	$X_3 * X_7$	$X_4 * X_5$	$X_4 * X_6$	$X_4 * X_7$	$X_5 * X_6$	$X_5 * X_7$	$X_6 * X_7$
2004	1862	74914	14068,8	20188,8	1915,2	77054,4	13697,54	1299,41	52279,27	1864,66	75021,02	7116,83
2005	1218,56	56207,36	10351,75	11797	1398,25	64495,75	8845,24	1048,39	48358,09	1194,76	55109,56	6531,91
2006	1442,61	68184,9	9484,16	12380,8	1366,56	64590,4	8607,2	950,04	44903,6	1240,2	58618	6470,1
2007	1803,36	73102,38	14933,1	11042,85	1856,4	75252,45	8850,46	1487,84	60312,22	1100,24	44600,17	7497,68
2008	1686,56	73518,08	11212,96	15711,44	1407,16	61338,88	14350,16	1285,24	56024,32	1800,86	78500,48	7030,72
2009	585,6	25824	8527,96	9421,72	1135,82	50087,8	9269,92	1117,52	49280,8	1234,64	54445,6	6563,6
2010	1400,07	42310,59	10381,65	10629,57	1828,41	55255,17	10341,45	1778,85	53757,45	1821,33	55041,21	9467,73
2011	3956,45	78905,05	9468,27	12448,08	2695,05	53748,45	11395,44	2467,15	49203,35	3243,6	64688,4	14005,25
2012	2294,19	46006,86	13966,98	11152,24	3481,74	69821,56	8752,92	2732,67	54799,98	2181,96	43756,24	13660,74
2013	1932,84	42964,74	10108,56	12876,38	2581,84	57391,24	10875,48	2180,64	48473,04	2777,72	61745,42	12380,56
2014	2083,62	43032,78	7297,48	7956,07	1831,94	37834,86	10131,64	2332,88	48180,72	2543,42	52528,98	12095,16
2015	2471,58	59294,04	9937,53	10636,5	2096,91	50305,58	10300,5	2030,67	48716,46	2173,5	52143	10279,62
2016	2457,98	67479,02	8843,4	8990,79	1569,27	43081,23	10577,4	1846,2	50683,8	1876,97	51528,53	8993,89
2017	2335,85	74928,04	11279,76	10886,28	1694,15	54343,96	10278,72	1599,6	51311,04	1543,8	49521,12	7706,6
2018	1285,92	44605,35	9210,21	9155,55	1311,84	45504,45	10160,55	1455,84	50499,45	1447,2	50199,75	7192,8
2019	2209,13	83681,18	11567,52	11600,76	1473,64	55821,04	10930,68	1388,52	52596,72	1392,51	52747,86	6700,54
Разом	31026,32	954958,4	170640,1	186874,8	29644,18	915927,2	167365,3	27001,46	819380,3	29437,37	900195,3	143693,7

* Джерело: розраховано автором